

גליון לידיעת מצוות השבוע

והערב

ב"ה ובס"ד פרשת ראה י"ט-כ"ה אב (חולין צ"ד-ק') תשפ"ו לפ"ק

המצוה		מקור בתנ"ך			רס"ג	בה"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק בר גלגלי	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	מאמר השכל	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה
		פרשה	פרק	פסוק																				
לאבד ע"ז וכל משמשיה		ראה	י"ב	ב'	קי	יז	לט	קמב	מט	תכח	קפה	עבודה זרה וחוקות הגוים	יד	קצד	קפ	קד	תלו	לח	לז			כל העולם	☒	☒
לא ליהנות ממשמשי ע"ז		ראה	י"ב	ב'						קב												כל העולם	☒	☒
לאבד שם של ע"ז		ראה	י"ב	ג'														לז				כל העולם	☒	☒
שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות ובתי מדרשות וכן אין מוחקין השמות המקודשין ואין מאבדין את כתבי הקדש לא למחוק דברים ששם השי"ת נקרא עליהם		ראה	י"ב	ד'	קעב		קפח	קנו	שסז	סה	יסודי התורה		ג		סו	קסז	תלז	קסא	קעח	קנז		כל העולם	☒	☒
לא לנתץ אבן מן המקדש		ראה	י"ב	ד'										שכט								כל העולם	☒	☒
לא לנתץ אבן מן המקדש		ראה	י"ב	ד'										שכו								בית המקדש	☒	☒
להביא כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו		ראה	י"ב	ה'	קסד	קה	קצט	קלח		פג	מעשה הקרבנות	קפז	קכד	פה	קעט	תלח		עח				בית המקדש	☒	☐
לאכול קדשים קלים.ביכורים.בכורות.מעשר בהמה בירושלים		ראה	י"ב	ו'	קיב	קכב		עד	צה			תקע ג										בית המקדש	☒	☒
לא להקריב קרבנות בבמה		ראה	י"ב	ח'	קעד		ו			שסז												כל העולם	☒	☒
שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה		ראה	י"ב	י"ג		ח			קכ		פט	מעשה הקרבנות	שלב	שמה	צב	רפג	תלט		קלג			כל העולם	☒	☒
להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה		ראה	י"ב	י"ד					תמ	תמ	פד	מעשה הקרבנות	קפח	קכה	פו	רעט	תמ		עט			כל העולם	☒	☒
מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מותרים באכילה		ראה	י"ב	ט"ו							פו	אסורי מזבח	קעז	קכו	פז	שה	תמא		קצז			בית המקדש	☒	☒
שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים		ראה	י"ב	י"ז	קנב	ריז	קפז	ריח	קה	פב	קמא	מעשר שני ונטע רבעי	רנט	שעח	קמו	תקצ	תמב		קיז			בית המקדש	☒	☒
שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם		ראה	י"ב	י"ז		ריח			קו		קמב	מעשר שני ונטע רבעי	רס	שעט		תקצו	תמג					בית המקדש	☒	☒
שלא לאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלם		ראה	י"ב	י"ז					קז		קמג	מעשר שני ונטע רבעי	רסא	שפ		תקצז	תמד					בית המקדש	☒	☒
שלא יאכל הכהן או זר בכור תמים חוץ לירושלים		ראה	י"ב	י"ז	קנב				קח	פג	קמד	בכורות	שמב	שפא	קמז	רפו	תמה					ארץ ישראל	☒	☒
שלא יאכלו הכהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפילו הכהנים		ראה	י"ב	י"ז							קמה	מעשה הקרבנות	שכה	שפד	קמח	רפא	תמו					כל העולם	☒	☒
שלא לאכול שום דבר מבשר העולה		ראה	י"ב	י"ז			קי				קמו	מעשה הקרבנות	שכא	שפה	קמט	רפה	תמו					כל העולם	☒	☒
שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים		ראה	י"ב	י"ז							קמז	מעשה הקרבנות	שכד	שפז	קנ	רפד	תמח					כל העולם	☒	☒
שלא יאכל כהן בכורים קודם הנחה בעזרה		ראה	י"ב	י"ז			קט				קמט	בכורים עם שאר מתנות כהונה שבגבולין	רסה	שצא	קנב	רפז	תמט					בית המקדש	☒	☒
שלא לאכול תודה ושלמים חוץ לירושלים		ראה	י"ב	י"ז						פה												בית המקדש	☒	☒
לא לאכול ביכורים חוץ לירושלים		ראה	י"ב	י"ז						פד												בית המקדש	☒	☒
לא ליהנות מן ההקדש		ראה	י"ב	י"ז						קד												כל העולם	☒	☒
לא לאכול מעשר שני בטומאת האוכל או בטומאת הנאכל		ראה	י"ב	י"ז						פט			רסב									ארץ ישראל	☒	☒
שלא לעזוב את הלויים מלתת להם מתנותיהם ומלשמחם ברגלים		ראה	י"ב	י"ט		עז	רד		רכט	חגיגה	שסא	נה	רכ	תקפו	תנ	רכז						ארץ ישראל	☒	☒
לאכול בשר כשיש לו נכסים מרובין		ראה	י"ב	כ'		צה	קפט															כל העולם	☒	☒

המצוה										מקור בתנ"ך			בה"ג	רס"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברגלוני	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	השכל מאמר	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה	
פרשה		פרק	פסוק	הלכות																													
לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל בשרן										ראה	י"ב	כ"א	קפט	צג	קו	קצ	קז	תנו	קמו	שחיטה		סג	קעב	קמג	יט	תנא	רה	מח		כל העולם			
לא לשחוט חולין בעזרה										ראה	י"ב	כ"א																רמ		בית המקדש			
שלא לאכול אבר מן החי										ראה	י"ב	כ"ג	קעג	סב	קכט	קעח	נח	פא	קפב	מאכלות אסורות		קלו	תכד	קפא	כא	תנב	רח	ע	צ		כל העולם		
להטפל בהבאת הקרבנות מחוצה לארץ לבית הבחירה										ראה	י"ב	כ"ו							פה	מעשה הקרבנות		קפט	קכז		רפ	תנג			בית המקדש				
לא לעבוד ע"ז כדרכה ואפילו דרך ביזיון										ראה	י"ב	ל'																		כל העולם			
שלא להוסיף על מצוות התורה בין תורה שבכתב בין בפירושה שקבלו על פה										ראה	י"ג	א'	קנד		רעז	רלו	רעט	שעא	שיג	ממרים		שסד	יט	שיד	רעב	תנד	קעח	שד	קנט		כל העולם		
										שלא לגרוע מכל מצוות התורה										ראה	י"ג	א'	קנה		רעו	קלה	רפב	שעב	שיד	ממרים		שסה	כ
דיני נביא שקר										ראה	י"ג	ב'	מז		נז	נד															כל העולם		
שלא לשמוע למתנבא בשם ע"ז										ראה	י"ג	ד'	קעה	קכט	כד	קסב	מב	שסח	כח	עבודה זרה וחוקות הגוים		לג	רצ		צג	תנו	כו			כל העולם			
שלא לשמוע למתנבא בשם השם לעקור דבר מן התורה										ראה	י"ג	ד'												כו						כל העולם			
מצות בית דין להמית כל מי שנתחייב מיתה										ראה	י"ג	ו'												רכה				קמא		בית המקדש			
שלא לאהוב המסית										ראה	י"ג	ט'				רכב	קכו		יז	עבודה זרה וחוקות הגוים		כו	רעט		צט	תנו	טז	נב	כד		כל העולם		
שלא לעזוב השנאה למסית										ראה	י"ג	ט'				רכא	קכו		יח	עבודה זרה וחוקות הגוים		כח	רפ		ק	תנח	כו	נג	כה		כל העולם		
שלא להציל המסית אלא עומד על דמו										ראה	י"ג	ט'				קמב		יט	עבודה זרה וחוקות הגוים		כט	רפא	יז	קא	תנט	פ	נד	כו		כל העולם			
שלא ילמד המוסת זכות על המסית										ראה	י"ג	ט'				רטז		כ	עבודה זרה וחוקות הגוים		ל	רפב	יח	קב	תס	קיח	נה			כל העולם			
שלא ישתוק המוסת מללמד חובה על המסית אם ידע לו חובה										ראה	י"ג	ט'				רז	רז		כא	עבודה זרה וחוקות הגוים		לא	רפג	יט	קג	תסא	קט	נו			כל העולם		
שימית הניסת המדיח אותו										ראה	י"ג	י'				נט	רמב														כל העולם		
שימית הניסת המוסת אותו										ראה	י"ג	י'				נח	רלה														כל העולם		
שימית הניסת הנביא המוסת אותו										ראה	י"ג	י'				מז	רלו														כל העולם		
חיוב מיתה(ג)(סקילה), למדיח לע"ז										ראה	י"ג	י"א	טז	כה	ט	יד	שב	רלח													כל העולם		
חיוב מיתה(ג)(סקילה), למסית לע"ז										ראה	י"ג	י"א	טו	כד	ח	יג	רצז	רלז													כל העולם		
שלא להסית אדם מישראל אחר ע"ז										ראה	י"ג	י"ב							טז	עבודה זרה וחוקות הגוים		כו	רעח	טז	צח	תסב	קז	נא	כג		כל העולם		
דיני עיר הנידחת										ראה	י"ג	י"ג	מו		נו	נג	רל								קצו							ארץ ישראל	
מצות חקירת העדים היטב										ראה	י"ג	ט"ו		צז			קמו		קעט	עדות		קט	קד	קעג	שסז	תסג		קלח			כל העולם		
חיוב מיתה(ג)(סייף). לאנשי עיר הנידחת										ראה	י"ג	ט"ז	ל	עא	ל	ל	ל	שז	רעו												ארץ ישראל		
להרוג אנשי עיר הנדחת ולשרוף את העיר										ראה	י"ג	י"ז							קפו	עבודה זרה וחוקות הגוים		טו		קפא	צה	תסד		רכח		ארץ ישראל			
שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה										ראה	י"ג	י"ז	קסח	רע	רו	קעט	קצה	שעד	כג	עבודה זרה וחוקות הגוים		כה	רפה	כא	צו	תסה		ריט		ארץ ישראל			
שלא ליהנות בממון עיר הנדחת										ראה	י"ג	י"ח	קסט	קלט	רסה		קצו	ק	כד	עבודה זרה וחוקות הגוים		כד	רפו	כב	צז	תסו	סט	רכ		כל העולם			
שלא להתגודד על מת כעובדי ע"ז										ראה	י"ד	א'						שסט	מה	עבודה זרה וחוקות הגוים				מג	קכ	תסז	עו		כח		כל העולם		
שלא לקרוח שער הראש על המת										ראה	י"ד	א'	קנז	כו	קב	קסו	קכט	שע	קעא	עבודה זרה וחוקות הגוים		סג		קעג	קכא	תסח	עד	קמו	קסד		כל העולם		
לא להתגודד על עבודה זרה										ראה	י"ד	א'	קנו		קכז	קסה															כל העולם		
שלא לאכול פסולי המוקדשין שהוטל בהם מום בכוונה										ראה	י"ד	ג'	קנח		רנב	סג	פו	קמ	פסולי המוקדשין				שעז	קמה		תסט		עז		כל העולם			
לבדוק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא שבו לטהור שבו										ראה	י"ד	י"א						קנ	מאכלות אסורות		ס			כט	תע				כל העולם				

המצוה																	מקור בתנ"ך			רמב"ם	רמב"ן	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם	רמב"ם
-------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	------------	--	--	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

המצוה															מקור בתנ"ך			בה"ג	רס"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברגליוני	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	מאמר השכל	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה
פרשה	פרק	פסוק	הלכות																																		
ראה	ט"ו	י"ט	קסז	רנז	קנה	קע	קכא	שעג	קיד	מעילה	שמא	שעז	ק"ז	עה	תפד	רסד	קלד			כל העולם	☒	☒															
ראה	ט"ו	כ"ב											ק"ט				קנ			ארץ ישראל	☒	☒															
ראה	ט"ו	כ"ב						צט									קמט			ארץ ישראל	☒	☒															
ראה	ט"ז	א'					צב	קנג					רמא	קמז	רמז	קד			ארץ ישראל	☐	☐																
ראה	ט"ז	ג'							קצט	חמץ ומצה			תלז		תפה		קד			כל העולם	☒	☒															
ראה	ט"ז	ג'						קג												כל העולם	☒	☒															
ראה	ט"ז	ד'	ט		ט		ט	רצז	ק"ח	קרבן פסח	שמט	קכא	רכה	תפו		קטו			בית המקדש	☒	☒																
ראה	ט"ז	ה'	קסז	קעד	ל	קנו	פט								תפו				בית המקדש	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"א			קצא			סה	רכז										כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"א	ק"ח																כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"א	ק"ז																כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"א	קטז																	☐	☐																
ראה	ט"ז	י"א	ק"ט																כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"ב	מה		קפד		יד	רנז											כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	י"ד	קט	נח	קה		קמא	תכז	נד	חגיגה	רכט	קיב	נז	סז	תפח	צו	לט	כא	כל העולם	☒	☒																
ראה	ט"ז	ט"ז	ס	מו	קצד	עב				חגיגה					תפט				בית המקדש	☐	☒																
ראה	ט"ז	ט"ז								חגיגה					תצ				בית המקדש	☐	☒																

זכר	נקבה	כל העולם	ארץ ישראל	בית המקדש
51	46	32	7	8
34	29	20	4	7
52	48	38	5	5
49	45	32	8	6
54	49	35	9	8
47	46	34	5	6
52	48	38	6	9
49	45	34	7	9
51	46	36	10	7
32	32	32	1	0
55	49	38	6	12
48	44	34	6	9
51	47	36	7	10
48	43	34	8	7
23	22	21	2	0
0	0	0	0	0
53	51	50	2	1

שיטות	פרשה	עונש	עשה	לא תעשה	סך הכל
(757-) 4517-	2	3	22	25	52
(882- 942) 4642-4702	0	3	14	17	34
(939-) 4699-	2	3	18	29	52
(1013-) 4773-	2	3	19	26	50
(1040-) 4800-	0	3	24	27	54
1115-1198) 4875-4958	0	3	15	29	47
1134-1204) 4894-4964			16	36	52
1200-1260) 4960-5020			15	34	49
1194-1270) 4954-5030			18	34	52
1194-1270) 4954-5030			9	24	33
1215-1293) 4975-5053			17	38	55
(1240-) 5000-			14	34	49
(1240-) 5000-			17	35	52
1361-1444) 5121-5204			17	31	48
1838-1933) 5598-5694			6	17	23
			0	0	0
מצות בזמן הזה לפי כל השיטות	0	0	23	31	54

לאבד ע"ז וכל משמשיה

ספר החינוך מצווה תלו מצווה לאבד עבודה זרה ומשמשיה

שנצטוו לאבד בתי העבודה זרה כולם בכל מיני איבוד בשברון ובשרפה בהריסה ובכריתה, כל מין במה שראוי לו, כלומר במה שיהיה יותר משחית וממהר בחרבנו, והכוונה שלא נניח רושם לעבודה זרה, ועל זה נאמר [דברים י"ב, ב'], אבד תאבדון את כל המקומות וגו', ונאמר גם כן [שם ז', ה'], כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו, ואמר עוד [שם י"ב, ג'], ונתצתם את מזבחותם וגו'. והראיה שזה מצוות עשה מה שאמר בסנהדרין [צ' ע"א] בעבודה זרה מאי מצות עשה איכא, כלומר לאבדה, תרגמה רב חסדא ונתצתם וגו'. ולשון ספרי [כאן], מנין אתה אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפילו עשר פעמים שחייב אדם לקוצצה, תלמוד לומר אבד תאבדון וגו'. ונאמר שם עוד, ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהם ואי אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ.

משרשי המצווה למחות שם עבודה זרה וכל זכרה מן העולם.

ודיניה כלולים בפשט הכתוב.

ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, שמצווה עלינו לאבד שם עבודה זרה אם יש כח בידנו, אבל אין אנו חייבין לרדוף אחריהם לאבדה אלא בארץ ישראל בזמן שידינו תקיפה על עובדיה.

ועובר על זה ולא איבדה כל זמן שיש סיפק בידו, ביטל עשה זה.

שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות ובתי מדרשות וכן אין מוחקין השמות המקודשין ואין מאבדין את כתבי

ספר החינוך מצווה תלו שלא למחות ספרי הקודש והשמות של הקדוש ברוך הוא הכתובים שם וכן בתי עבודת הקודש

שלא נאבד ונמחה הדברים ששם הקדוש ברוך הוא נקרא עליהם, כגון בית המקדש וספרי הקודש ושמותיו היקרים ברוך הוא, ועל כל זה נאמר [דברים י"ב, ד'], לא תעשון כן לה' אלהיכם, אחר שקדם המצווה לאבד עבודה זרה ולמחות שמה ולהרוס בתיה ומזבחותיה כולם, מנע ואמר לא תעשון כן לה' אלהיכם. ובסוף מסכת מכות [כ"ב ע"א] אמרו זכרונם לברכה, מי ששרף עצי הקדש לוקה, ואזהרתיה מואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן וגו', וכמו כן אמרו שם, שהמוחק את השם לוקה, ואזהרתיה מזה הכתוב בעצמו.

שורש המצווה נגלה, כי בגשת בני ישראל אל הקדש באימה ברתת בזיע, מתוך כך יכניסו בלבם הפחד והיראה גדולה אל השם ברוך הוא.

מדיני המצווה מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות ל"ה ע"א] ששבעה שמות הם שהם באיסור לאו זה, ואלו הם, שם של יו"ד ה"א וא"ו ה"א שיקראו אותם חכמים שם המפורש, וכן השם שנכתב אליף דל"ת נו"ן יו"ד, ואל, ואלוה, ואלהים, ושדי, וצבאות.

ועוד אמרו זכרונם לברכה [שם], שכל אות שנטפל לשם מלפניו מותר למחקו, כגון ל' מלה, ב' מבאלהים, אבל הנטפל לשם מלאחריו כגון ד' של אלהיך וכ"ס של אלהיכם וכיוצא בהם, אין נמחקים, מפני שהשם מקדשם. והכותב אל מאלהים ויה מה' אינו נמחק מפני שאלו הן שמות בפני עצמן. אבל הכותב שד משדי וצב מצבאות הרי זה נמחק.

שאר הכינויים שמשבחין בהן השם, כגון רחום וחנון גדול גבור נורא וכיוצא בהן, הרי הן כשאר כתבי הקדש שמותר למוחקן לצורך שום דבר. ומה שאמרו זכרונם לברכה [שבת קט"ז ע"א] שכל כתבי הקדש ופירושיהן בכלל איסור זה מדברי סופרים שאסור לאבדן ולשרפן.

וכל זה שאמרנו בשכתבן ישראל, אבל כתבן מין ישראל שורפין הכל, ומותר ומצווה לשרפם שלא להניחם שם למינין ולכל מעשיהם. אבל גוי שכתב השם גזזין אותו.

ומה שאמרו [שבועות ל"ה ע"ב] שכל השמות האמורים באברהם בענין המלאכים שבאו אליו קדש, והאמורים בלוט חול, חוץ אחד, אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך [בראשית י"ט, י"ט]. וכל השמות האמורים בגבעת בנימין קדש, וכל האמורים במיכה חול וכל האמורים בנבות קדש, כל שלמה האמור בשיר השירים קדש, והוא כשאר הכינויים, חוץ מאחד, האלף לך שלמה [ח', י"ב]. כל מלכיא האמורים בדניאל חול, חוץ מאחד, אנת מלכא מלך מלכיא [ב', ל"ז], והרי הוא כשאר הכינויים. ויתר פרטיה במסכת שבועות.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ומחק אפילו אות אחת משבעה השמות שזכרנו חייב מלקות, ואם סתר אות אחת מן האותיות הנטפלות לאחריהן מכין אותו מכת מרדות. וכן הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או מן העזרה חייב מלקות.

להביא כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו

ספר החינוך מצווה תלח מצווה להקריב כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו

שכל מי שנדר או התנדב שום קרבן למזבח או שום דבר לבדק הבית בתוך השנה שיביא אותו ברגל שפגע ראשון אחר נדרו, שנאמר [דברים י"ב, ה'], ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וגו', ונדרים, זהו נדר, כלומר דאמר הרי עלי קרבן, ולעולם חייב באחריותו עד שיקריב אותו, ונדבותיכם, זו נדבה, כגון דאמר הרי זו עולה ואם נאבדה אינו חייב באחריותה. ואמרו בספרי [כאן], ובאת שמה והבאתם שמה, לקבעם חובה להביאם ברגל ראשון. וכן משמעות הכתוב, מיד שתבא שמה, דהיינו רגל ראשון, והבאת הקרבן.

משרשי המצווה, לפי שאין ראוי לו לאדם שיתעצל במה שנדר לעשות מצווה, כידוע בין בני אדם שזהירים הרבה במה שיש להם לעשות במצות מלכי ארץ, כל שכן מצות מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ומכל מקום לא תטריחנו התורה לעלות מיד פן ימנעו בני אדם מנדרים ונדבות, אבל ברגל שיש להם לעלות שם יזהירם לשלם נדרם. ולענין לעבור עליהם בבל תאחר אינו אלא עד שלשה רגלים, וכמו שנכתוב בגזרת השם בסדר כי תצא במצווה ט"ו בסימן תקמ"ו [מצווה תקע"ד].

מדיני המצווה, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה בספרי, ובאת שמה והבאתם שמה לא נאמר אלא לקבעם חובה שיובאו ברגל ראשון שפגע בו. ושם אמרו, אינו עובר עליו בבל תאחר עד שיעברו עליו שלש רגלים, אבל מכל מקום מכיון שעבר עליו רגל אחד ולא הביא עובר בעשה, וכן אמר רבא בגמרא דראש השנה [ו'] ע"א] בפירוש. ויתר פרטיה שם בראש השנה. ונוהגת מצווה זו בזמן הבית, שאז לנו רשות לעשות נדרים ונדבות והיה לנו מקום להקריב, אבל בזמן הזה אמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה י"ג ע"א] שאין מקדישין, וכענין שכתבתי בסדר אם בחוקותי עשה ראשון בסימן ש"ו. ואפילו מי שעבר והקדיש אין סיפק בידו היום להביאו למקדש לפי שהבית חרב בעונות.

שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה

ספר החינוך מצווה תלט שלא להעלות קדשים בחוץ

שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה, וזה יקרא מעלה בחוץ, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ג]. השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, פירוש עליה שרפה. ואמרו בספרי [כאן], אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד לומר [שם, י"ד] ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך, ועדין אני אומר עולה

שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה

בעשה, שהכתוב אומר שם תעלה, דמשמע עולה לבד, וכן היא גם כן בלא תעשה, שהכתוב אומר השמר לך פן תעלה, דמשמע עולה לבד, שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, כלומר שהמקריב קדשים בחוץ לא יהא עובר אלא בעשה שאמר הכתוב ושם תעשה דמשמע ושם תעשה ולא בחוץ, ולא הבא מכלל עשה עשה, תלמוד לומר שם תעלה עולותיך. עולה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה עולה מיוחדת שהיא בעשה ולא תעשה, כך כל שהוא בעשה הרי הוא בלא תעשה.

כל ענינה כמו לאו דזביחה בחוץ שכתבתי באחרי מות לאו ב' בסימן קפ"ז [מצוה קפ"ו].

להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה

ספר החינוך מצוה תמ מצוה להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה ולא בחוץ

שנצטוו להקריב כל קרבן בבית המקדש ולא בחוץ, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ד], כי אם במקום אשר יבחר ה' וגו' שם תעלה עולותיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך. וכן הוא בספרי [כאן], אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד לומר ושם תעשה כל וגו'. ועדין אני אומר עולה בעשה ולא תעשה, פירוש עשה זה שזכרנו, ולא ממה שנאמר בפרשה השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, שהזכיר עולותיך בפירוש, אבל שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, תלמוד לומר שם תעלה וגו', כמו שבא לשם, וכמו שנכתוב בסדר זה בלאו שני [מצוה תל"ט] בעזרת השם. וכלל הענין, שאפילו בשאר קדשים המקריב בחוץ עובר בעשה ולא תעשה, וחייבין עליהן כרת.

משרשי המצוה, כי בהיות מקום מיוחד בעולם לקרבנות וההתמדה בו לבקש משם את ה' אלהיך יתקדש המקום ונחה עליו רצון האל ושפע ברכתו שופע עליו תמיד, ויהיו לבבות בני אדם מתפחדים ומתרככים לזכרו וישוב כל איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיו בראותו אותו, ואם כל המקומות יוכשרו להקריבה לא יהיה כן בכולן ידוע הדבר, וזה נאמר אל הילדים עד אשר יגדלו בחכמה ויבינו בכל דברי התורה סודות נפלאים.

דיני המצוה בלאו שני שבסדר זה [מצוה תל"ט] נכתוב קצת מהם, ויתר פרטיה בסוף מסכת זבחים.

ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, ארצה לומר שהעובר על זה אפילו בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הבחירה שהוא מבטל עשה זה, ועובר על לאו הבא על זה כמו שנכתוב למטה בסדר זה לאו שני [מצוה תל"ט]. אבל אין הכוונה לומר שיהיה עלינו חיוב להקריב קרבן בבית המקדש עכשיו שהוא חרב, זה דבר ברור הוא.

מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מותרים באכילה

ספר החינוך מצוה תמא מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מותרים באכילה

שנצטוו לפדות קדשים שנפל בהם מום, ולוקחין בדמיהן בהמה אחרת לקרבן, ואחר הפדיון הם יוצאין לחולין וזוהי אותה הבעלים כחולין גמורים, ועל זה נאמר [דברים י"ב, ט"ו], רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וגו' הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל. אחר שהזכירה הפרשה הקרבנות התמימים וחייבה שלא להקריבם כי אם במקום אשר יבחר ה', אמר אחרי כן על הקרבנות בעצמם שאם נפל בהם מום שנפדם ונאכלם בכל אות נפשנו, כלומר שנעשה בהם כל חפצנו כמו בצבי ואיל שאין גופן קדוש לעולם, וכן בא אלינו הפירוש המקובל [ספרי כאן] שאינו מדבר זה הפסוק אלא בפסולי המוקדשין שיפדו.

משרשי המצוה, שהיה מחסדי האל עלינו להרשות אותנו ליהנות מבהמות הקרבן אחר שנפל בהם מום, ואף על פי שכבר נפרשו להיות קדש וכח שם שמים חל עליהם, צדיק הוא השם וצדקה יעשה עם בריותיו ושבט מלכותו ורוממותו יקל מעליהם, ולא ידקדק עמם לאמר אל תגעו בקדש מאחר שהיה לי אפילו רגע אחד. ועוד הפליג חסדו עמנו וחייבנו בדבר במצות עשה, שאילו הניח הדבר ברשותנו לבד אולי עדין נחוש מדרך חסידות ליגע בהן. אבל אחר שיש קיום מצוה בדבר לא ישאר שום חשש בענין. ומטעם זה ביאר הכתוב ביאור רחב לאמר, הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל, כלומר שאין קדושת הגוף חלה עליהם לעולם, כלומר אכלוהו מבלי פקפוק כלל.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [תמורה ל"ב ע"א] שאם מתה בהמה קודם שתפדה תקבר, כדין קדשים התמימים שמתים שהם נקברים שלא יהנה אדם בהן, שאי אפשר לפדותה אחר מיתה שהכתוב הצריכה העמדה והערכה כמו שכתבתי בסדר אם בחוקותי עשה ג' בסימן שני"ב [מצוה שני"ג]. ואם ילדה קודם פדיון, הולד שהוא תמים מקריבין אותו. אבל אם נתעברה קודם שתפדה וילדה אחר שנפדת, הולד אסור ואינו נפדה. אלא כיצד יעשה, סמוך לפדיון אמו מתפיס ולדה לשם הזבח שהקדיש אמו, לפי שאין יכול להקריבו מכאן אמו מפני שהיא קדושה דחוויה מחמת מומה.

וכל פסולי המוקדשים כשיפדו מותר לשחוט אותם בשוק הטבחים ולמכור אותם שם ולשקול בליטרא כשאר החולין, חוץ מן הבכור ומן המעשר שאין שוחטין אותן שם ואין מוכרין אותם שם. וטעם הדבר, מפני ששאר קדשים חוזרין דמיהם להקדש שחוזרין וקונים בהם בהמה אחרת לקרבן, ולפיכך שלא למעט בדמיהן מוכרין אותם בכל מקום. אבל הבכור והמעשר שנאכלין במומן ואין צורך לקנות בדמיהן בהמה אחרת לקרבן, אין שוחטין ומוכרין אותן בשוק של טבחים. ובענין המומין הפוסלין בקרבן כבר דברתי בהן בסדר אמור [מצוה ער"ה]. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת בכורות ובתמורה ובמקומות מחולין וערכין ומעילה.

ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות, בזמן הבית, אבל עכשיו בזמן הזה אמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה י"ג ע"א] שאין מקדישין, והוא הדין שאין פודין, וכל הענין כמו שכתבתי בסדר אם בחוקותי עשה א' בסימן ש"ג, קחנו משם. ואף על פי שכתבתי שם שמי שהקדיש אפילו בזמן הזה שהקדישו נתפס וצריך תקנה לדבר כמו שכתוב שם, מכל מקום לענין הפדיה ודאי יש לנו לכתוב שאינה נוהגת בזמן הזה בשום צד, ובענין שכתבתי שם בדין ערכי בהמה עשה ג' בסימן שני"ב [מצוה שני"ג], משם תראה כוונתי בזה.

שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים

ספר החינוך מצוה תמב שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם

שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, והכתוב הבא אחריו יורה עליו שבמעשר שני הוא מדבר, שנאמר כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו וגו' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, ואילו שאר מעשרות לעניים או ללוים הם.

וענין מעשר שני מהו כתבתי למעלה בסדר זה עשה ה' [מצוה תע"ג]. וטעם היותו נאכל בירושלם כתבתי בסדר אם בחוקותי במצות מעשר בהמה עשה ז' בסימן שני"ו [מצוה ש"ס].

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [מכות י"ט ע"ב] שאין חייבין מלקות על אכילתו אלא אם כן יאכלו אותו בלי פדיון אחר שראה פני הבית, וכן אמרו בסוף מכות מאימתי חייבין עליו משיראה פני הבית, וכבר הרחבתי דברי בדיני קביעות פירות למעשר בסדר ויקח קרח עשה ד' בסימן שצ"א [מצוה שצ"ה], ושם תראנו אם תחפוץ. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת מעשר שני.

ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן שחיוב מעשר שני נוהג, ובסדר שופטים עשה ו' בסימן תצ"ו [מצוה תק"ז] נבאר בגזרת השם הזמן והמקומות שנוהג שם.

ועובר על זה ואכל כזית ממנו חוץ לירושלם, חייב מלקות.

שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם

ספר החינוך מצוה תמג שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם

שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם

שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם, שנאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותירושך.

כל ענין מצות איסור התירוש כענין מצות הדגן, אין צורך להאריך בה הדיבור.

שלא לאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלם

ספר החינוך מצוה תמד שלא לאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלם

שלא לאכול מעשר שני של יצהר, פירוש שמן, חוץ לירושלם, שנאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ויצהרך.

כל ענין היצהר כענין הדגן והתירוש.

ושיעור אכילת השמן לחייב עליו הוא בכזית לפי מה ששמעתי ממורי ישמרו אל, ואף על פי שהוא משקה, לאכילה הוא עומד לכל בני אדם, ואם ידענו כי מקצת מן הישמעאלים ישתוהו בטלה דעתם אצל כל בני אדם.

ואל תחשוב לומר שזה הלאו דלא תוכל שיהיה לאו שבכללות, שכל ענין וענין הוא לאו בפני עצמו, וכן הוא מפורש במסכת מכות, אבל מעשר דגן ותירוש ויצהר חייב על כל אחד ואחד, וקא פריך התם [י"ח ע"א] וכי לוקין על לאו שבכללות, ומהדר ליה קרא יתירא הוא, מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגןך ותירושך ויצהרך, לכתוב רחמנא לא תוכל לאכול אותם בשעריך, פרשינהו כולהו הכא למה לי, שמע מינה ליחודי להו לאו לכל חד וחד. וזה הכתוב של ואכלת הוא בסוף סדר זה [י"ד, כ"ג]. ומה שהזכיר במקרא זה ובכורות בקרך וצאנך, ואף על פי שהם לכהנים, בספרי נדרש כי בא להקיש מעשר לבכור וכו'.

שלא יאכל הכהן או זר בכור תמים חוץ לירושלם

ספר החינוך מצוה תמה שלא לאכול בכור תמים חוץ לירושלם

שלא יאכל הכהן בכור תמים חוץ לירושלם, וכמו כן שלא יאכל זר מן הבכור בשום מקום, כי המצוה בו שיאכלוהו הכהנים משרתי השם מן הטעם שכתבתי בסדר בא אל פרעה עשה ו' בסימן ט' [מצוה י"ח], ועל כל זה נאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ובכורות בקרך וצאנך. ולשון ספרי [כאן], ובכורות, זה הבכור, לא בא הכתוב אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקה שעובר בלא תעשה. ואין הכוונה שלא ילמד הכתוב זולתי ענין זה, אבל יאמר שזהו בכלל הלאו הזה, ונמצא שכלולים בו שני הענינים שזכרנו, מניעת הזר מאכול בכור תמים בשום מקום, ומניעת הכהן כמו כן מלאכול אותו חוץ לירושלם. ושני הענינים תלויין בבכור תמים.

ושם בסדר בא אל פרעה כתבתי מצות הבכור באי זה זמן ובאי זה מקום נוהגת, וחילוק הדעות לרבותי ישמרם אל בענין הבכור בזמן הזה.

ובטעם היותו נאכל בירושלם אין צורך להאריך, כי הוא מכלל הקדשים, וכמו שבא במשנה בזבחים פרק ה' [מ"ח] הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו'. וכבר העתרתי דברי בכמה מקומות [מצוה ש"ס] בטעם אכילת הקדשים במקום הקדש ואכול אותם משרתי השם.

מדיני המצוה מי הוא הזר אצל אכילת הבכור, והמומין הפוסלין בו, וזמן אכילתו, הכל מבואר במסכת בכורות [פרקים ד' - ז'], ובמקומות אחרים מקדשים קצת מדינין אלו.

וכהן העובר על זה ואכל כזית מבכור תמים חוץ לירושלם, וכן ישראל בכל מקום חייב מלקות.

שלא יאכלו הכהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפילו הכהנים

ספר החינוך מצוה תמו שלא לאכול בשר חטאת ואשם חוץ לקלעים ואפילו הכהנים

שלא לאכול מבשר חטאת ואשם ואפילו הכהנים חוץ לקלעים, ופירשו בעלי הקבלה שאיסור זה הוא בכלל לא תוכל לאכול בשעריך וגו' בקרך וצאנך [דברים י"ב, י"ז], שכן אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה. וכמו כן אוכל קדשים קלים חוץ לחומה בכלל איסור זה, כמו שבא בגמרא מכות [י"ז ע"א] שאמרו שם שכל האוכל דבר חוץ למקום אכילתו לא תוכל לאכול בשעריך קרינא ביה, ואמרם זכרונם לברכה לא בא הכתוב אלא לזה, הכוונה לומר שגם זה בכלל.

משרשי המצוה לאכול כל קרבן במקום מיוחד כדי שיכוונו לבם אוכליו על הכפרה שנאכלין בשבילה, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [פסחים נ"ט ע"ב] כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ואילו יאכלום במקומות אחרים יסיחו כוונתם מן הענין, ידוע דבר זה וברור.

דיני המצוה בזבחים.

ונוהג איסור זה בכל מקום, שאפילו המקדיש היום חטאת ואשם ועברו ואכלו מהם אפילו הכהנים כזית חייבין מלקות מזה הלאו, מלבד האיסור שהוא בנהנה מן ההקדש.

שלא לאכול שום דבר מבשר העולה

ספר החינוך מצוה תמו שלא לאכול בשר העולה

שלא לאכול שום דבר מבשר העולה, שנאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך וגו' נדריך אשר תדור, ופירוש הכתוב כאילו יאמר לא תוכל לאכול נדריך אשר תדור, ואמרו רבותינו בעלי הקבלה [ספרי כאן], נדריך, זו עולה, ולא בא הכתוב אלא ללמד לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים בין לפני מן הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה. גם אמרו זכרונם לברכה שזה הלאו הוא אזהרה לכל מועל בקדשים.

כבר כתבתי בסדר ויקחו לי תרומה [מצוה צ"ה] מה שידעתי על צד הפשט בענין הקרבן, והתועלת היוצא לנו בשרפנו בעלי החיים בבית הגדול, והאזהרה בהם שלא נאכל מהם אלא שישרף הכל נמשך אחר אותו הטעם, קשר אחד הוא. ונתיחדה האזהרה בעולה כי היא מצותה להיות כליל, ובכלל האזהרה כל מועל בקדשים כמו שכתבתי.

דיני המצוה במסכת מעילה ובמקומות מסדר קדשים.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, שאפילו המקדיש בהמתו היום לעולה אסור לו לאכול ממנה כלום.

והעובר על זה ואכל מבשר בהמת עולה וכן כל האוכל גם כן משאר קדשים מעל, וחייב מלקות במזיד כשיש עדים והתראה כמו שידוע בכל מקום, ואם הוא שוגג יקריב קרבן מעילה ויחזיר מה שנהנה בתוספת חומש כמו שמבואר במסכת מעילה. ובפרק תשיעי מסנהדרין [פ"ג ע"א] אמרו זכרונם לברכה, הזיד במעילה, רבי אומר במיתה, וחכמים אומרים באזהרה. ויש לדון גם כן שאיסור זה וכל כיוצא בו אינו נוהג אלא בזמן הבית.

שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים

שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים

ספר החינוך מצוה תמח שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים

שלא לאכול שום דבר מבשר קדשים קלים קודם זריקת דמים, וקדשים קלים הן כמו תודה ושלמים וכיוצא בהן מאותן השנויים במשנת זבחים פרק ה' [מ"ח], ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדבותיך, שפירושו כאילו אמר לא תוכל לאכול נדבותיך, ואמרו בעלי הקבלה זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא תעשה.

משרשי המצוה לתת אל לבנו שראוי לנו להקדים לעולם תועלת נפשיתנו לתועלת גופנו בכל דבר בעולם, על כן אין ראוי שיהנה הגוף באכילה טרם זריקת דמים שבאין לכפרה על הנפש.

דיני המצוה גם כן מבוארים במעילה ובמקומות מקדשים.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. בזכרים ונקבות, שאפילו המקדיש בהמתו היום לקדשים קלים ועבר ואכל ממנה אחר כך כזית חייב מלקות.

שלא יאכל כהן בכורים קודם הנחה בעזרה

ספר החינוך מצוה תמט שלא יאכלו כהנים בכורים קודם הנחתם בעזרה

שנמנענו מלאכול בכורים, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול וגו' ותרומת ידך, ופירושו בעלי הקבלה [ספרי כאן], ותרומת ידך, אלו הבכורים. ונתבאר בסוף מסכת מכות [י"ט ע"א], שאין חייבין עליהם אלא קודם שיונחו בעזרה, אבל משהונחו בעזרה אדם פטור עליהם. ולשון ספרי [כאן], לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים עד שלא קרא עליהן שהוא עובר בלא תעשה. ופירושו הענין שלא קרא עליהן, מפני שלא הונחו בעזרה, אבל אם הונחו שם אף על פי שלא קרא עליהם אין בהם חיוב מלקות. וכמו כן יש בהן לענין חיוב המלקות התנאי שהוא במעשר שני שאין חייבין על אכילתן עד שיראו פני הבית תחילה ואחר כך שיאכל מהם קודם הנחה בעזרה, בענין זה יש בהן חיוב מלקות לכהן האוכל מהם, וישראל חייב בהם מיתה בידי שמים כל זמן שיאכל מהם ואפילו אחר שקרא עליהם הקריאה הידועה, והיא המפורשת בסדר והיה כי תבא. וכן אמרו זכרונם לברכה [בכורים פ"ב מ"א] התרומה והבכורים חייבין עליהן חומש בשוגג ומיתה במזיד, וזהו דין התרומה בשוה, שאחר שקראן הכתוב לבכורים בשם תרומה נתייבבו בדיני התרומה.

והבן בני זה החילוק שיש בהן בין ישראל לכהן וזכור אותו, שהכהן כשיאכל בכורים משיארו פני הבית קודם הנחה בעזרה לוקה, ואזהרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך וגו', ואל תתמה לומר איך יתחייב מלקות הכהן עליהם אחר שהוא בעצמו יאכלם אחר הנחה בעזרה, שהרי כמו כן בשוה הדין במעשר שני שיתחייב הישראל עליו מלקות באוכלו אותו חוץ לירושלם, ואף על פי שהוא בעצמו אוכל אותו במקום הראוי לו. וישראל שיאכל בכורים כל זמן שיאכלם חייב מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מוכל זר לא יאכל קדש, וכמו שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים לא תעשה ט"ו בסימן ש"א [מצוה ר"פ].

משרשי ענין הבאת הבכורים לבית המקדש שיאכלום משרתי השם, כתבתי בדבר מה שידעתי בכסף תלוה בסוף מצות עשה בסימן ע"ב [מצוה צ"א]. וטעם מצוה זו שלא יאכלום הכהנים קודם שיניחו אותם בעזרה, ושלא יאכל מהם ישראל בשום ענין, נמשך אחר אותו השורש הכתוב שם, ימצאחו מבואר ונגלה כל שיש בו דעה לדעת טוב ורע, ולהג הרבה במה שאינו צריך יגיעת בשר.

דיני המצוה מבוארים במסכת מכות [פרק שליש].

ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות. ודוקא בזמן הבית, כי אז החובה עלינו בהבאת הבכורים. והחיוב מן התורה דוקא בפירות ידועים ובמקומות ידועים, וכמו שכתבתי שם בכסף תלוה סוף מצות עשה [מצוה צ"א]. ואף על פי שאמרנו שם שחיוב מצות הבאת הבכורים הוא על הזכרים לבד ולא על הנקבות, באיסור אכילתן בכל מקום שוה אשה לאיש, וכענין שיאמרו זכרונם לברכה בגמרא [ב"ק ט"ו ע"א] דרך כלל בפסוק איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם [במדבר ה', ו'], השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה.

וכהן העובר על זה ואכל מבכורים כזית בענין שאמרנו עבר על לאו וחייב מלקות, וכן ישראל שיאכל מהן כזית בשום צד, כלומר בין קודם שהונחו בעזרה או לאחר מכאן.

שלא לעזוב את הלויים מלתת להם מתנותיהם ומלשמחם ברגלים

ספר החינוך מצוה תנ שלא לעזוב את הלויים מלתת להם מתנותיהם ומלשמחם ברגלים

שהזוהרנו שלא לעזוב הלויים ולא נתרשל מהשלים להם חוקם, כלומר שלא נשהה להם מעשרותם, וכל שכן ברגלים שאנו מוזהרין עליהן ביותר כדי לשמחן במועד, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ט], השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך.

משרשי המצוה. לפי שהאל ברוך הוא חפץ בטוב עמו ישראל אשר בחר לו לעם ורצה לזכותם ולעשותם סגולה בעולמו עם חכם ונבון, למען יכירום כל רואיהם כי הם זרע ברך ה' אנשי אמת אנשי שם, ובהיות רצונו יתברך ברוך הוא בזה הביא עצות מרחוק לסבב דרכים להיות עסקם בחכמה ותמיד כל היום יהיו עליה שוקדים, והנהיג וסדר אותם במנהגים נכונים ונעימים ובנימוסים יקרים וחזקים למען ילמדו לדעת את ה' מקטנם ועד גדולם, ויעמוד זרעם ושמים קיים לעולם. ומן החוקים המחזיקים והמעמידים החכמה בתוכם היה להיות שבט אחד כולו בהם מבלי חלק ונחלה בקרקעות, לא יצא השדה לחרוש ולזרוע ולחפור בורות לחשקות, וכל זה להיות סבה אליו להוציא עתותיו על כל פנים ללמוד חכמות ולהבין דרכי האל הישירות, והמה יורו משפטיו לאחיהם בכל מדינה ומדינה ובכל העיירות. ועל כן בהיות השבט הזה נבחר הוא וזרעו לעולם אל עסק החכמה והתבונה, וכל ישראל צריכין לבקש תורה מפייהם ולהסכים דעתם וללכת אחר עצתם ככל אשר יורו אותם, היה מרצונו שישפיקו להם אחיהם כל מחיתם פן תתבלע חכמתם בחסרון חוקם. ומן היסוד הזה באה על כל ישראל האזהרה כפולה בזה הכתוב בהשמר ופן לבלתי עזבם ולבלתי התרשל כלל בכל ענינם. והזכיר להם באזהרה האדמה שאמר כל ימך על אדמתך, לומר הזהרו מאד בהם כי לכם נחלת האדמה, והשם שהוא מצמיח זרועיה הוא נחלתו, כלומר ואל תחשבו להתגאות כנגדו בשביל נחלתכם באדמה כי הוא הגביר. או נאמר שהזכרת האדמה הוא לומר כי צריך הוא אליך על כל פנים שאתה בעל הנחלה והכל צריכין אליה, שכל מי שאין לו קרקע אפילו יש לו כמה כספים צריך הוא רחמים, כי הכל מן הקרקע, ואין כל דבר קיים לו לאדם שיהא לבו סמוך עליו כמוהו, ובעלי הקרקעות הם המגדלים עגלי מרבק וברבורים אבוסים, להם תרנגולות פטומות ויוני שובך גדיים וטלאים, וכדרך מלכי ארץ ושריה יביאו להם עובדי האדמה מכל אלה בחגים, הוזהרו בני ישראל לעשות כמו כן ללויים, ועל זה נכפלו כמה אזהרות בכתוב בכמה מקומות באומרו [שם י"ד, כ"ז], והלוי אשר בשעריך לא תעזבו, וענין אומרו אשר בשעריך אין הכוונה שיחזרו על הפתחים לחילה, רק לומר שאין לו נחלת קרקעות כמו לישראל.

דיני המצוה מבוארים בכתוב.

ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרויין על אדמתן.

ועובר על זה ועזב את הלוי מלשמחו ומשהא ממנו מעשרותיו ברגלים עבר על לאו זה, אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה.

ובמצוה הזאת יש ללמוד לכל מבין לסעוד ולהטיב אל כל המשתדלים תמיד בחכמת התורה כי הם המעמידים דת האמת ומחזקים האמונה, מרבים שלום בעולם, ואוהבים הבריות ושומחים בשוב המדינה. בצדק יחזו פנימו כל הצריך חנינה, ואין להם פנאי לשוטט בחוצות אחר מחיתם הנה והנה, על כן המרחמם ומבקש תועלתם ירוחם מן השמים וחלק כחלק יאכל עמהם לעולם הבא.

לשחוט בהמה חיה ועוף אחר כך יאכל בשרו

לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל בשרו

ספר החינוך מצוה תנא מצות שחיטה

שכל מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שישחוט אותם תחלה כראוי ולא יהיה לו היתר אלא בזביחה, ועל זה נאמר [דברים י"ב, כ"א], וזבחת מבקר ומצאנך וגו' כאשר צויתך וגו'. ולשון ספרי [כאן], מה מוקדשים בשחיטה אף חולין, כאשר צויתך, מלמד שנצטוו משה רבנו על הושט ועל הגרירת, ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. פירוש, לא שיהיה כן במשמע הכתוב, אלא שהציווי הזה באה הקבלה עליו שהיה כן שנצטוו בכל ענין השחיטה כמו שידוע לנו, בסכין ושיעור מקום השחיטה בושט ובקנה ושאר הענינים.

ואף על פי שלא הזכיר הכתוב רק בקר וצאן, ידענו שהחיה בכלל בהמה שהכתוב הקישן, דכתיב בפסולי המוקדשין [שם, כ"ב], אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו. והעוף גם כן צריך שחיטה דאיתקש לבהמה דכתיב [ויקרא י"א, מ"ו] זאת תורת הבהמה והעוף, אלא שחכמים דקדקו והקבלה שמסייעת דמכיון שהטילו הכתוב לעוף בין בהמה שצריכה שחיטה לדגים שאין בהם שחיטה, דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים, שבשחיטת סימן אחד די לו. ומהיכן למדו לומר שאין שחיטה בדגים, דכתיב בהו [במדבר י"א, כ"ב] אם את כל דגי הים יאסף להם, באסיפה בעלמא, בין שהם נאספים חיים או אפילו מתים. וכן כל מין חגב אין לו שחיטה, שבהן כתיב גם כן לשון אסיפה כמו בדגים, דכתיב [ישעיה ל"ג, ד'] אוסף החסיל, ועוד דבית דגים אדכרינהו קרא בסוף סדר ביום השמיני, שנאמר זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים, אלו דגים, ולכל נפש השורצת על הארץ, אלו חגבים, ועוד דקשקשין אית להו בגופן כדגים.

כבר כתבתי בסוף סדר צו באיסור דם בסימן קמ"ח ובראש אחרי מות עשה דכסוי הדם בסימן קפ"ה [מצוה קפ"ז] בענין הרחקה שהרחיקה ממנו התורה דם כל בשר מה שידעת. ואומר גם כן על צד הפשט כי מצות השחיטה היא מאותו הטעם, לפי שידוע כי מן הצואר יצא דם הגוף יותר מבשאר מקומות הגוף, ולכן נצטוו לשחוט משם טרם שנאכלו, כי משם יצא כל דמו ולא נאכל הנפש עם הבשר. ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הצואר ובסכין בדוק, כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי, כי התורה התיר לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו, לא לצערן חנם, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים בבבא מציעא [ל"ב ע"ב] ובשבת [קכ"ח ע"א] אם הוא אסור דאורייתא, והעלו לפי הדומה שאסור מדאורייתא.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין ט' ע"א] שארבעה דברים הם שמפסידין השחיטה אם אירע אחת מהן בשחיטה, ואלו הן: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה.

ענין השהיה הוא כגון אחר שהתחיל לשחוט הושט וקודם שנשחט רובו פסק מלשחוט, אם שהה בהפסקה זו כשיעור שחיטה אחרת שחיטתו פסולה, פירוש כדי שחיטת העור והסימנים של בהמה אחרת כמותה, וכדי שחיטת בהמה דקה לעוף. ויש מחמירין שאין השיעור אלא כדי שחיטת רוב הסימנים בבהמה ורוב אחד בעוף. אבל השוחט בסכין רעה אפילו הוליד והביא כל היום כולו שחיטתו כשרה, זולתי אם הוליד והביא אותו אחר ששחט בבהמה רוב סימן אחד לבד, שאם באותו המיעוט הנשאר ממנו הוליד והביא סכין רעה כשיעור שהיה שחיטתו פסולה.

וענין הדרסה הוא מי שדרס הסכין בעת השחיטה כמו שחותכין הצנון, כלומר שלא הוליד והביא הסכין, בענין זה שחיטתו פסולה.

וענין חלדה הוא שקבלנו שבשעה ששוחטין צריך לעמוד הסכין מגולה, ומפני כן אמרו זכרונם לברכה [חולין ל' ע"ב] שאם הטמין הסכין תחת סימן האחד ושחט השני, או אפילו טמן אותו תחת העור ושחט הסימנים, או אפילו תחת הצמר המסובך או אפילו תחת מטלית דבוקה הרבה בצואר, השחיטה פסולה. אבל אם אינה דבוקה הרבה אינה נפסלת בכך.

וענין הגרמה הוא שקבלנו שאף על פי שהשחיטה היא מן הצואר, גבולים ידועים הם בצואר שהשחיטה כשרה בהן ולא למטה מאותו גבול ולא למעלה. וגבול מקום השחיטה בקנה הוא משיפיו כובע ולמטה עד ראש הכנפים הקטנים של ריאה, לא עד עיקרן של כנפים שמחוברים בריאה, אלא עד ראשן, ושיעור זה הוא כל מקום מן הצואר שהבהמה פושטת אותו בשעה שהיא רועה כדרכה בלא אונס. ובושט מניח למעלה כדי תפיסת יד. ולמטה שיעורו עד המקום שהושט משעיר, כלומר שעומד שם פרצות פרצות כדמות הכרס. ופירוש תפיסת היד יש אומרים שהוא כדי שלשה אצבעות, ויש אומרים כדי שיתפוס בשתי אצבעות משני צדי הצואר, וזהו שיעור רוחב אצבע. ושיעור זה הוא בבהמה וחיה, אבל בעוף הכל לפי גודלו וקטנו. ואמרו בגמרא [חולין י"ט ע"א] שמי שהתחיל לשחוט במקום שחיטה בקנה ושחט שליש, ואחר כך הוציא הסכין ממקום השחיטה, דהיינו למעלה משיפיו כובע, וחתך בו שליש, ואחר כך חזר הסכין במקום השחיטה ושחט בו שליש, שזו השחיטה פסולה, דלעולם בעיניו בדין זה של הגרמה שיהא רוב מיתת הבהמה בשחיטה, ובשעת יציאת החיות ממנה דהיינו שליש אמצעי שיהיה אז רובו בשחיטה, כל שהיה כן כשרה, בענין אחר פסולה. וענין זה של הגרמה אינו נמצא כי אם בקנה, ולמעלה סמוך לשיפיו כובע, דאילו למטה סמוך לכנפי ריאה נקובתה שם במשהו ולא שייך בה הגרים שליש כלל. וכן בושט בין למעלה בין למטה נקובתו במשהו ולא שייך ביה דין הגרים שליש כלל.

כל מי שאינו בקי בארבעה דברים אלה שהן פוסלין השחיטה אינו רשאי לשחוט, ואם שחט אסור לאכול משחיטתו. ואפילו אם אחר ששחט שאלו אותו אם נזהר בהן ואמר הן, אין ממש בדבריו, דמכיון שלא ידע אותן מתחלה שמא פשע בהן ואינו זכור כלל.

ומלבד ארבעה דברים אלו שזכרנו שצריך כל שוחט לדעת חייבוהו חכמים עוד לדעת דבר חמישי ואף על פי שאינו מהלכות שחיטה, מפני שענין זה תמיד יבא בשעת שחיטה והבהמה נעשית נבלה בדבר, ואם לא ידע אותו השוחט יאכיל נבלות לכל, ולפיכך אמרו גם כן בזה שכל טבח שאינו יודע אותו אסור לאכול משחיטתו. והוא האיסור הנקרא עיקור, וענינו הוא שנעקרו הקנה והושט שניהם או אחד מהם ממקום חיבורן שהן מחוברים בלחי ובבשר שעליו ונעקרו משם לגמרי, לא אפילו לא נעקרו אלא שנלדלו רובם הרי זו אסורה. והוא דאפרוק אפרוקי, כלומר כשאנו אוסרין אותו כשנלדלו רובו, כלומר שיהיה הדלדול כאן וכאן. שכל שהוא כענין זה אפילו מה שמחובר מהן אינו חיבור יפה והרי הן נחשבים כעקורים לגמרי, אבל אם נדלדל הסימן בצד אחד, כלומר שנפסק ונעקר מן הלחי במקום אחד לבד, אפילו נעקר ממנו רובו כיון שהעיקור אינו אלא במקום אחד אף על פי שהוא ברוב הסימן ולא נשאר ממנו אלא המיעוט מחובר חיבור קיים אותו מיעוט מציל וכשרה, וכל שכן שנכשיר אותו היכן שהסימן כולו מחובר אל הבשר שבלחי ואף על פי שנגמם הלחי וניטל לגמרי ממקום חיבורו בראש, חיבור הבשר עם הסימן מציל. נמצא שהעיקור האוסר הוא כשנעקרו הסימנים בהרבה מקומות הנה והנה ברובן, אבל בכל ענין במקום אחד אין איסור העיקור אוסר. ועיקור זה שאמרנו אינו עושה הבהמה טרפה, אבל כך למדנו מפי השמועה שסימנים עקורין אינם בני שחיטה, כלומר שמצות השחיטה לא היתה בסימנים שהן עקורין, ולפיכך השוחט בסימנים עקורין הרי הוא כאלו לא שחט וכאלו שמתה הבהמה מאליה שהיא נבלה. ועוף אף על פי שהכשרו בסימן אחד כמו שאמרנו, כל זמן שנעקר האחד קודם ששחט האחר אין השחיטה מתיר אותו ואסור, כך למדנו מפי השמועה. אלו החמשה הלכות שזכרתי שהן שהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור צריך כל אחד מישראל לידע אותם ולהיות בקי בהן קודם שישחוט, וכל שאינו בקי בהם ושחט אסור לאכול משחיטתו. ואפילו נשאל אחריו כן ואמר ברי לי ששחטתי כראוי אין שומעין לו כלל.

וגם כן צריך לדעת כל הרוצה לשחוט ענין בדיקת הסכין שהצריכו חכמים לבדוק אותו עם הצפורן ועם הבשר ובשלש רוחותיה של סכין, ואם נרגיש בו פגמה אפילו כל שהיא השחיטה אסורה. ומותר לשחוט בכל דבר שחותך יפה ואין בו פגמה כלל. ואם נמצאת הסכין פגומה אחר השחיטה, נאמר שבעור נפגמה והסימנים נשחטו בסכין פגום. וזה נאמר היכא שלא נשברו עצמות באותו סכין אחר שחיטה, כלומר שלא נגע הסכין בדבר שאפשר לו שיפגם בו, אבל אם ידענו בודאי שנגע הסכין אחר שחיטה בדבר שאפשר לו להפגם בו תלין פגיתו באותו דבר, וכל זמן שישתפק לנו אם נגע בדבר הפגום אותו אם לא תלין בעור, זהו הנראה יפה בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בענין זה בריש פרק קמא דחולין [י' ע"א]. ודין מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ג' ע"ב] שכל המצוי אצל שחיטה מחזיקין אותו שהוא מומחה, ואפילו הוא בפנינו אין אנו צריכין לבדוקו דסמכין אחזקתיה, ומן המפרשים שאמרו שאם ישנו לפנינו בודקין אותו. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת חולין בשני פרקים ראשונים.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, שאף הנקבות מוזהרות שלא לאכול מבהמה חיה ועוף אלא אחר שחיטה הראויה, ורשות יש להן לשחוט ושחיטתם כשרה לכל אדם אם יודעות הלכות שחיטה ובקיאיות בהם. ואפילו שחיטת הקטנים אמרו חכמים [ריש חולין] שכשרה כל זמן שאדם גדול ובקי בהלכות שחיטה רואה אותן שוחטין כראוי, אבל הזהירונו חכמים [שם י"ב ע"א] שלא נמסור להם לשחוט לכתחילה לפי שהם מועדים לקלקל מפני מיעוט דעתם וימצא הפסד בדבר.

לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל בשרו

ועובר על זה ולא נזהר מלאכול בשר בהמה חיה או עוף שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו, או שנשחטה גם כן בסכין שאינו בדוק ביטל עשה זה, מלבד שעבר על לאו דלא תאכלו כל נבלה, ולוקה באכילת כזית מהן, וכמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם [מצוה תע"ב]. וכן אמרו זכרונם לברכה בפרק שני דחולין [ל"ב ע"א] כל שנפסלה בשחיתתה נבלה, כלומר כל זמן שנפסלה הבהמה במקום שחיתתה דהיינו הסימנין, כגון שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו או ששחטן בסכין שאינו בדוק הרי זו נקראת נבלה, וכל ששחיתתה כראוי ודבר אחר גורם לה להפסל טרפה, כלומר אם לא אירע שום פסול בענין השחיטה בבדיקת הסכין ובסימנין, אלא שדבר אחר גורם לה להפסל כגון שנטרפה באחד משמנה עשרה טרפות הידועים שזכרתי למעלה בכסף תלוה בסימן ע"ט [מצוה ע"ג], הרי זו נקראת טרפה, כלומר ולוקין על זו משום טרפה, ואף על פי שבשניהם מלקות איכא, נפקא לן מינה לענין התראה. וזה ששינוי כל שנפסלה בשחיתתה נבלה, אין הענין שעיקר הנבלה הנזכרת בכתוב תהיה המתנבלת בשחיתתה, דודאי נבלה סתם תקרא בהמה שמתה מאליה מחמת חולי או באיזה ענין שתמות, אבל בעל המושג לא נלמד שכל שלא נשחטה כראוי כמתה מאליה היא חשובה.

שלא לאכול אבר מן החי

ספר החינוך מצוה תנג שלא לאכול אבר מן החי

שנמנענו שלא לאכול אבר מן החי, כלומר אבר שנחתך מבעל חיים בעודו חי, ועל זה נאמר [דברים י"ב, כ"ג], ולא תאכל הנפש עם הבשר, וכן אמרו בספרי [כאן], ולא תאכל הנפש עם הבשר, זה אבר מן החי. ואמרינן במסכת חולין [ק"ב ע"ב] אכל אבר מן החי ובשר מן החי לוקה שתיים, לפי שיש על זה שני לאוין, האחד זה שזכרנו, והשני ובשר בשדה טרפה [שמות כ"ב, ל'] שהוא לא תעשה באוכל בשר מן החי, כמו שכתבתי בכסף תלוה לאו ז' בסימן ע"ט [מצוה ע"ג]. ונכפלה האזהרה באבר מן החי במקום אחר בפרשת נח [ט', ד'] שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו.

משרשי המצוה כדי שלא נלמד נפשנו במדת האכזריות שהיא מדה מגונה ביותר, ובאמת שאין אכזריות בעולם גדול ממי שיחתך אבר או בשר מבעל חיים בעודו חי לפניו ויאכלנו. וכבר כתבתי כמה פעמים התועלת הגדול לנו בקנותנו המדות הטובות ונותרת מן הרעות, כי הטוב ידבק בטוב, והאל הטוב חפץ להטיב ולכן יצוה עמו לבחור בטוב, זהו דרכי ברוב המצוות על צד הפשט.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין ק"א ע"ב] שאיסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף, בטהורים אבל לא בטמאים. ומה שאמרו שאחד אבר שיש בו בשר וגידים ועצמות כגון היד והרגל ואחד אבר שאין בו עצם כגון הלשון והביצים והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן באיסור זה, אלא שהאבר שאין בו עצם בין שחתך כולו בין שחתך מקצתו הרי זה אסור משום אבר מן החי, והאבר שיש בו עצם אינו חייב משום אבר מן החי עד שיפרוש כברייתו בשר גידים ועצמות, אבל אם פירש מן החי הבשר בלבד חייב משום טרפה כמו שביארנו, ולא משום אבר מן החי. האוכל מאבר מן החי כזית לוקה עליו, ואפילו אכל אבר שלם אם יש בו כזית חייב, פחות מכזית פטור. חתך מן האבר כברייתו בשר וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אף על פי שאין בו בשר אלא כל שהוא, אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי והפריש הבשר מן הגידין ומן העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו, ואין העצמות והגידין מצטרפין בו לכזית מאחר ששינה ברייתו.

חלקו לאבר זה ואכלו מעט מעט, אם יש במה שאכל כזית בשר חייב, ואם לאו פטור. לקח כזית מן האבר כברייתו בשר גידין ועצמות ואכלו, אף על פי שנחלק בפיו בפנים קודם שבלעו חייב, לפי שכן דרך אכילה.

תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שתיים, משום אבר מן החי ומשום טרפה, שהרי שני האיסורין באין כאחד. וכן התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שתיים, משום אבר מן החי ומשום חלב. תלש חלב מן הטרפה ואכלו לוקה שלש. בשר המדולדל בבהמה ואבר המדולדל בה, אם אינו יכול לחזור ולחיות אף על פי שלא פירש אלא שנשחטה אסור ואין לוקין עליו. ואם מתה הבהמה רואין אותו כאלו נפל מחיים לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי. אבל היכול לחזור ולחיות, אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר. אם נשמת אבר מן החי או מעכו או דכו כגון הביצים שמעך אותן או נתקן. הרי זה אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך אין מסיירה, ואף על פי כן אסור לאכול ממנה שנהגו ישראל מקדם, שהרי הוא דומה לאבר מן החי. עצם שנשבר, אם היה הבשר חופה רוב עוביו של עצם הנשבר ורוב היקף השבר הרי זה מותר, ואם יצא העצם לחוץ הרי האבר אסור, וכשישחוט הבהמה או העוף יחתוך האבר וממקום השבר מעט וישליכנו והשאר מותר. נשבר העצם והיה הבשר חופה את רובו, אם היה אותו הבשר מרוסס שנתאכל כבשר שהרופא גורדו, או שהיה הבשר שעליו נקבים נקבים או שנסדק הבשר או שנגרד כמין טבעת או שנגרד הבשר מלמעלה עד שלא נשאר על הבשר אלא כקליפה, או שנתאכל הבשר למטה מכל העצם שנשבר עד שנמצא הבשר החופה אינו נוגע בעצם, בכל אלו מורין לאיסור עד שיתרפא הבשר, ואם אכל מכל אלו מכין אותו מכת מרדות. המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהן והניח חתיכות תוך מעיה ואחר כך שחטה, הרי אותם החתיכות אסורות משום אבר מן החי ואף על פי שהוא בתוך מעיה. אבל אם חתך מן העובר שבמעיה ולא הוציאו, ואחר כך שחטה, הרי חתיכות העובר מותרות הואיל ולא יצא.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ואכל אבר מן החי או כזית ממנו בענין שזכרנו חייב מלקות. וזאת אחת מן השבע מצוות שהן על כל בני העולם בכלל, אבל מכל מקום חילוק יש בפרטי המצוה בין ישראל לשאר האומות, והכל כמו שכתבנו בסדר וישמע יתרו לא תעשה אי סימן כ"ח [מצוה כ"ז]. ומן הדומה שהחייב לשאר האומות באבר מן החי בין בטהורים בין בטמאים, וכן הורה זקן.

להטפל בהבאת הקרבנות מחוצה לארץ לבית הבחירה

ספר החינוך מצוה תנג מצוה להטפל בהבאת הקרבן מחוצה לארץ לבית הבחירה

להביא אל בית הבחירה ולהקריב שם מה שנחייב נפשנו בחטאת ואשם ועולה ושלמים, ואף על פי שהבהמות ההן בחוצה לארץ חובה עלינו להביאם אל המקום הנבחר, ועל זה נאמר [דברים י"ב, כ"ו], רק קדשך אשר יהיו לך ונדרריך תשא ובאת. ואף על פי שבאתנו מצוה להקריב כל קרבן בבית הבחירה כמו שכתבתי בסדר זה [מצוה ת"מ], אף על פי כן באה לנו מצוה מיוחדת על קרבנות חוצה לארץ, וכן הוא בספרי [כאן] רק קדשך, אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ, תשא ובאת, מלמד שחייב בטפול הבאתם עד שיביאם לבית הבחירה. ושם אמרו שזה החיוב הוא בחטאת ואשם ועולה ושלמים. ואפשר שנאמר שנתחדה לנו מצוה בקדשי חוצה לארץ, להזהירנו עליהן מפני שהטורח בהן מרובה מבקדשי הארץ שהן קרובים אל הבית יותר.

אבל הרמב"ן ז"ל [בספר המצוות כאן] כתב שבכל הקדשים בין בקדשי הארץ או של חוצה לארץ הכל מצוה אחת היא, ולא נעשם שתי מצוות. ואף על פי שהאמת כי בספרי נדרש לקדשי חוצה לארץ, אין זה באמת ראייה לעשותן שתי מצוות. ובמסכת תמורה בפרק שלישי [י"ז ע"ב] דרשוהו זכרונם לברכה בענין אחר, שאמרו שם, רק קדשך, אלו התמורות, אשר יהיו לך, אלו הולדות, ונדרך, זה נדר, תשא ובאת, יכול יכניסם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, תלמוד לומר ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה כך אתה נוהג בתמורה, וכדרך שאתה נוהג בשלמים כך אתה נוהג בולדי שלמים ובתמורתן.

כל ענין מצוה זו כענין מצוה ג' שבסדר זה [מצוה ת"מ], ושורש אחד לשתיהן, אין צורך להאריך בזה הדיבור.

שלא להוסיף על מצוות התורה בין תורה שבכתב בין בפירושה שקבלו על פה

ספר החינוך מצוה תנג שלא להוסיף על מצוות התורה

שנמנענו שלא נוסיף בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ועל זה נאמר [דברים י"ג, א'], לא תסף עליו. וכיצד יהיה התוספת, כתב הרמב"ם ז"ל [פ"ב מממרים ה"ט] כגון המורה שבשר עוף בחלב אסור מן התורה, וזה מוסיף על דבר הקבלה שכך קבלנו בפירוש לא תבשל גדי וגוי שבשר בהמה וחיה נאסרו לבשל בחלב אבל לא בשר עוף, וכן אם הורה שבשר חיה מותר בחלב עובר משום לא תגרע, לפי שזה גורע הוא שכך קבלנו שבשר בהמה וחיה בכלל האיסור, עד כאן.

ורובי המפרשים יאמרו דלא שייך לא תוסיף כלל אלא במצוות עשה, והענין הוא לפי מה ששמעתי אני מפי מורי ישמרו אל כגון מי שמניח שני תפילין כשרין

שלא להוסיף על מצוות התורה בין תורה שבכתב בין בפירושה שקבלו על פה

בראשו או בידו, וכן העושה חמש טוטפות בתפילין, וכמו כן הנוטל שני לולבין כשרים בידו וכן כל כיוצא בזה, וכן היושב בסוכה אחר החג בכוונה לעשות מצות סוכה אף על פי שידוע שעבר זמנה, שאין עוברין משום כל תוסף אלא במכוין לעשות המצוה, וכן הנוטל לולב אחר החג ומכוין לעשות בו המצוה עם היותו יודע שעבר החג. וכן הוא בגמרא בראש השנה פרק ראווה בית דין [כ"ח ע"ב] דמסיק התם, אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה, כלומר שמצוות אין צריכות כוונה, לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה. אבל הנוטל לולב בחג אפילו מאה פעמים ביום על דעת לצאת בכל פעם ופעם אין כאן כל תוסף, וכן התוקע בשופר ביום ראש השנה כמה פעמים וכן כל כיוצא בזה. ואין צריך לומר שהנוטל לולב פסול וכן אם אגד עמו מין פסול אליבא דהלכתא דקיימא לן אין צריך אגד שאין כאן משום כל תוסף. זהו כלל הדברים בענין איסור זה שהעלו מורי י"א מדברי הגמרא אחר יגיעה רבה, ועתה בני אם תזכה ותאכל יגיע כפיך גם אתה אשריך וטוב לך.

משרשי המצוה כי האדון המצוה אותנו על התורה ברוך הוא בתכלית השלמות, וכל מעשיו וכל ציוויי הם שלמים וטובים, והתוספת בהם חסרון וכל שכן הגרעון, זה דבר ברור הוא.

דיני המצוה במסכת סנהדרין [פ"ח ע"ב] וכמו כן במסכת ראש השנה פרק ראווה בית דין [כ"ח ע"ב] וגם בעירובין דברו בענין פרק המוצא תפילין [צ"ו ע"א].

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועובר על זה והוסיף במצוות, כגון שעושה חמש טוטפות בתפילין או מניח שני תפילין כשרין עשויין כתקנן בראשו, וכן הנוטל שני לולבין בידו וכל כיוצא בזה, וכן היושב בסוכה אחר החג, או הנוטל לולב בכוונה לעשות המצוה ואף על פי שידוע שעבר זמנה, עבר על לאו זה, וחייב מלקות ובעדים והתראה כמו שידוע בכל מקום.

שלא לגרוע מכל מצוות התורה

ספר החינוך מצוה תנה שלא לגרוע ממצוות התורה

שנמנעו שלא לגרוע דבר ממה שחייבתנו תורתנו השלמה, ועל זה נאמר [דברים י"ג, א'], ולא תגרע ממנו. וכיצד יהיה זה האיסור, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה בפרק שלישי מראש השנה [כ"ח ע"ב], שאם נתערב דם הניתנין במתנה אחת עם דם הניתנין במתן ארבע, רבי אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר ינתנו במתנה אחת, שאם אתה נותן במתן ארבע עובר על כל תוסף ועושה מעשה, וכשאתה נותן במתנה אחת אף על פי שאתה עובר על כל תגרע אי אתה עושה מעשה, עד כאן. ידענו מזה שבדרך זו וכל כיוצא בה הוא לאו דלא תגרע.

משרשי המצוה כענין שאמרנו במצות כל תוסף הקודמת לה, ויתר כל עניניה כמותה.

שלא לשמוע למתנבא בשם ע"ז

ספר החינוך מצוה תנו שלא לשמוע ממתנבא בשם עבודה זרה

שלא נשמע נבואת המתנבא בשם עבודה זרה, כלומר שלא נשאלהו ונחקרהו על אות או מופת שיתן על נבואתו כמו שאנו עושים במתנבא בשם ה', אבל נמנעו מן הדבר כמו שראוי בכל פושע ואשם, ואם יחזיק בדעתו נקיים בו העונש הידוע שחייבתו התורה, והוא להמיתו בחנק, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ד'], לא תשמע אל דברי הנביא ההוא.

משרשי המצוה, לפי שהטעות נמצא אצל בני אדם תמיד ושכלם איננו בריא לבוא עד תכלית האמת בדברים, ותחוש התורה כי אולי מתוך הטענות המכזיבות ואריכות הדבור והוויכוח עם הזד דובר שקרים המתנבא בשם עבודה זרה יתפתה האדם לדבריו, ואף כי לא יתפתה אליו אולי יפקפק בלבבו אפילו שעה אחת להיות שום סרך בכזביו, ואף על פי שידענו שאין תקומה לדבריו רק לשעה כי האמת יורה דרכו ויעיד על דברי הנביא ההוא כי שקר בפיו, אף על פי כן חסה התורה עלינו לבל נאבד אפילו שעה אחת מכל ימינו בפקפק המחשבה הרעה ההיא.

ודיני המצוה בפרק י"א מסנהדרין.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ושמע אל הנביא המתנבא בשם עבודה זרה כגון שהאריך עמו בדברים או ששאל ממנו אות או מופת עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה.

שלא לאהוב המסית

ספר החינוך מצוה תנו שלא לאהוב המסית

שנמנעו כמו כן שלא להטות אוזן לדברי מסית ולא לחבב אותו בשום דבר. וענין מסית הוא מי שמסית אחד מבני ישראל ללכת לעבוד עבודה זרה, כגון שישבח לו פעולת עבודה זרה וישבחנה לו כדי שילך אחריה ויעבדה ויצא מתחת כנפי השכינה, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ט'], לא תאבה לו.

משרשי המצוה כענין הכתוב במצוה הקודמת לה, ודיניה והנהגתה בכל תגיד עליה חברתה.

שלא לעזוב השנאה למסית

ספר החינוך מצוה תנח שלא לעזוב השנאה מן המסית

שתהיה שנאת המסית קבועה בלבבנו, כלומר שלא נקל בנטירת הנקמה ממנו על כל הרעה אשר חשב לעשות, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ט'], ולא תשמע אליו, כלומר אל תהי נשמע אליו להעביר מלבך נטירת נקמתך ממנו, וכן אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] בפירוש זה הכתוב, מכלל שנאמר בישראל עזוב תעזוב עמו, ותרגם אונקלוס משבק תשבוק מה די בלבך עלוהי, יכול אתה עזוב לזה המסית גם כן, תלמוד לומר ולא תשמע אליו.

משרשי המצוה כענין שתי המצוות הקודמות. שהכל להרחיק כל ענין עבודה זרה לבלתי הכשל בה בשום ענין.

ודיניה בסנהדרין [פרק שביעי] ושאר כל עניניה כמותן.

שלא להציל המסית אלא עומד על דמו

ספר החינוך מצוה תנט שלא להציל המסית

שנמנע המוסית שלא להציל המסית כשיראהו בסכנת מות ואבוד, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ט'], ולא תחוס עינך עליו, וכן אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן], מכלל שנאמר לא תעמוד על דם רעך, יכול אי אתה עומד על דמו של זה, תלמוד לומר ולא תחוס עינך עליו.

שורש המצוה כתוב בקודמות הבאות על מסית, וכל עניניה כמותם.

שלא ילמד המוסת זכות על המסית

ספר החינוך מצוה תס שלא ילמד המוסת זכות על המסית

שמנע המוסת שלא לטעון דבר של זכות על המסית ואפילו יודע לו זכות ולא ילמדהו ולא יזכרהו עליו, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ט], ולא תחמול. וכן אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא תלמד עליו זכות.

וענינה כמו האחרות שזכרנו בסמוך.

שלא ישתוק המוסת מללמד חובה על המסית אם ידע לו חובה

ספר החינוך מצוה תסא שלא ישתוק המוסת מללמד חובה על המסית

שלא יחריש המוסת מללמד חובה על המסית אבל ילמדה עליו, ועל זה נאמר [דברים י"ג, ט], ולא תכסה עליו. ואמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] בפירוש לא תכסה, אם אתה יודע לו חובה אי אתה רשאי לשתוק.

כל ענינה כמו בחברותיה הסמוכות לה.

ומרוב אזהרות אלה על המסית יש לי להבין שמותר וגם מצוה עלינו לשנאות גם כן אפילו הרשעים בשאר עברות אחר ראותנו שהשחיתו והתעיבו מעשיהם עד שאין תקוה בהם, ולא ישמעו לקול מורים אבל יבוזו דבריהם ולמלמדם לא יטו אזן, אבל להזיקם מגמת פניהם, הנה אלה רשעים שהיה דוד אומר עליהם [תהלים קל"ט, כ"א] הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט.

שלא להסית אדם מישראל אחר ע"ז

ספר החינוך מצוה תסב שלא להסית אחד מישראל אחר עבודה זרה

שלא נסית אחד מישראל לעבודת עבודה זרה, והעושה כן נקרא מסית, ועל זה נאמר בסוף הפרשה של מסית [דברים י"ג, י"ב], ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך.

שורש המצוה נגלה לכל.

דיני המצוה כגון מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ס"ז ע"א] כיצד הוא ענין ההסתה של מסית, כגון האומר לחברו נלך ונעבוד עבודה זרה פלונית, או נלך ונזבח או נלך ונקטר או נלך ונסך או נלך ונשתחוה, או שאמר לחברו בלשון יחיד אלך אעבוד, אלך אזבח, או אקטיר אנסך אשתחוה, בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, הרי זה נקרא מסית. ואף על פי שלא נעשה המעשה שלא עבדו העבודה זרה לא המסית ולא המוסת, אף על פי כן דינו כדן מסית מפני הדיבור לבד. ומה שאמרו [שם] שהמסית לשנים הן הן עדין והן מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו על פיהם. ומה שאמרו [שם פ' ע"ב] שהמסית אינו צריך התראה מפני חומר ענינו שהוא ענין רע, וכמו כן אמרו זכרונם לברכה [כתובות ל"ג ע"א] בעדים זוממין שאינן צריכין התראה לרוב רעתם, וכמו שנכתוב בעזרת השם בסדר שופטים עשה י"א בסימן תקכ"ד]. ומה שאמרו [סנהדרין ס"ז ע"א] שהמסית לאדם אחד שחייב המוסת לאמר אליו יש לי חברים שרוצים בכך אמור להם גם כן, וזה יעשה כדי שיעידו עליו שנים ויהיה נידון על פי בית דין. ועוד אמרו זכרונם לברכה [שם] שאם לא רצה להסית לשנים שמצוה להכמין לו עדים, והענין הוא שמסית עדים במקום שיראו הם המסית והוא לא יראם ויכנס עמו באותן דברים שאמר לו ביחוד, והמוסת משיבו היאך נניח אלהינו שבשמים ונעבוד העצים והאבנים, ואם חזר בו מסית או שתק פטור, ואם אמר לו כך ראוי לעשות וכן יפה לנו, מביאין אותו העדים לבית דין לידון. וכל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין להם עדים חוץ מזה, וכל ענין זה להרחקת עבודה זרה. ואמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] שמצוה הוא ביד המוסת בעצמו להורגו אחר שדנהו בית דין, ועל זה נאמר [דברים י"ג, י], ידך תהיה בו בראשונה להמיתו, וזאת המצוה להורגו חלק מצוה היא ואין לנו לחשוב אותה למצוה בפני עצמה. ויתר פרטיה במסכת סנהדרין [פרק שביעי].

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

וכל העובר על זה בין שהוא הדיוט או חכם ונביא והסית אחד מישראל בין איש או אשה בענין שאמרנו חייב סקילה.

מצות חקירת העדים היטב

ספר החינוך מצוה תסג מצות חקירת העדים היטב

לחקור העדות חקירה גדולה ולדרוש אותה היטב בכל כחנו כדי לדעת שורש הדבר ואמתתו על הכיוון הגמור, ומיסוד ענין זה אמרו זכרונם לברכה [אבות פ"א מ"א] הוו מתונים בדין, והכל למען נתיישב על הדבר ונדע בו כל האמת ולא נהיה נמהרין בדין פן נמית הזכאי או נפסיד ממונו בהעלמת האמת. ועל כל זה נאמר [דברים י"ג, ט"ז]. ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר.

כל אשר עיניו בראשו יביט ויראה כי ריבוי האזהרות וכפל הענין במלות שונות שתכפלו התורה בדבר זה הוא להזהירנו יפה בענין, כי דבר גדול הוא ועמוד חזק שדם נפש הבריות מונח עליו, ואין להאריך בשורש המצוה כי נגלה הוא.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין מ' ע"א] שבשבע חקירות בודקין כל עד, ואלו הן, באיזו שמטה משבע שמטות שביובל אירע המעשה שהוא מעיד עליו, ובאיזו שנה משבע שנים שבשמטה, ובאיזו שנה חדש, ובכמה ימים בחדש, ובאיזו יום מששת ימי השבוע, ובכמה שעות ביום, ובאיזו זה מקום, ואפילו אמר היום הרגו או אמש שואלין אותו כל זה.

ומלבד שבע החקירות אלו ששוות בכל עדות יש בכלל מצות החקירה לשאול אותו אם העיד עליו שעבד עבודה זרה איזו עבודה זרה עבד ובאיזו עבודה, ואם העיד שחלל שבת אומרים לו באיזו מלאכה חללו והיאך עשה המלאכה, ואם העיד שאכל ביום הכפורים אומרים לו איזה מאכל אכל וכמה אכל, וכן כל כיוצא בזה.

ומלבד כל זה שזכרנו שהן נקראות חקירות ודרישות שהן עיקר העדות ועמהן יתחייב או יפטר הנדון ובהן יוזמו העדים, עוד מרבין הבית דין לבדוק העדים בענינים אחרים שאינם עיקר גדול בעדות, ועל שאינן עיקר יקראו אותם זכרונם לברכה [שם] בדיקות, ועליהן אמרו כל המרבה בבדיקות משובח. ומהו זה שנקרא בדיקות, כגון מה היה לבוש הנהרג או ההורג, וכמו כן שואלין אותו עפר הארץ שנהרג עליה היה לבן או אדום וכיוצא בענינים אלה. ואמרו זכרונם לברכה [שם] שבחקירות אם כיוון העד האחד עדותו והשני אומר איני יודע עדותן בטלה, אבל בבדיקות אפילו שניהם אומרים אין אני יודעים עדותן קיימות, וכל שכן אם אמר האחד לבד איני יודע. ובמה דברים אמורים בשלא הכחישו זה את זה, אבל הכחישו זה את זה אפילו בבדיקות עדותן בטלה.

ואחד דיני נפשות או דיני ממונות בכלל מצוה זו, שנאמר [ויקרא כ"ד, כ"ב], משפט אחד יהיה לכם, אבל אמרו חכמים כדי שלא תנעול דלת בפני לויך שלא נצריך בעדי ממון דרישה וחקירה. כיצד, אמרו העדים בפנינו הלוח זה את זה מנה בשנה פלונית אף על פי שלא כיוונו את החדש ואת המקום שהלוח בו ולא את המנה מאי זה מטבע, אבל עדות שניהם שוה בשיווי המנה עדותן קיימת בכך. ובמה דברים אמורים בהודאות והלואות ומתנות ומכירות וכיוצא בהן, אבל בדיני קנסות צריכין דרישה וחקירה, ואין צריך לומר במלקות ובגלות. וכמו כן אמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ל"ב ע"ב] שאם ראה הדיין אפילו בדיני הודאות והלואות שהדין מרומה שצריך לעשות בהן דרישה וחקירה, ואם הכחישו זה את זה בחקירות ודרישות עדותן בטלה, אבל אם הכחישו זה את זה בבדיקות עדותן קיימת. כיצד, אם אמר האחד בניסן לוח והאחר אמר לא כי אלא באייר, או שאמר האחד בירושלם והאחר אמר לא כי אלא בלוד, וכן שאמר האחד חבית יין לוח והאחר אמר לא כי אלא חבית של שמן, וזה חקירה ודרישה ועדותן בטלה. אבל אם אמר האחד מנה שחור לוח והשני אמר מנה לבן וערך שניהם

מצות חקירת העדים היטב

שוח, או שהאחד אומר בדיטא העליונה היו כשהלוהו והשני אומר בדיטא התחתונה, זהו בדיקות, ועדות קיימות. ויתר פרטיה במסכת סנהדרין [פרק ד' - ה'].

ונוהגת מצוה זו לענין ממון בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות משפט ולא לנשים. ולענין נפשות ומלקיות וקנסין נוהגת בארץ בזמן שהסנהדרין יושבין במקומם כמו שכתבתי בסדר משפטים [מצוה מ"ז, מ"ט].

ועובר על זה ולא חקר העדים כראוי ביטל עשה זה, וענשו גדול מאד מפני שהוא סבה לחייב נפשות ולהפסיד ממון שלא כדין, והוא רשע ומחטיא את הרבים להאכילם ממון של אחרים. ומי שדן דין אמת לאמתו אמרו זכרונם לברכה [שבת י' ע"א] שזכותו גדולה, ודימו אותו על דרך משל כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כלומר שיש בענין קיום העולם וישובו.

להרוג אנשי עיר הנדחת ולשרוף את העיר

ספר החינוך מצוה תסד מצות שריפת עיר הנדחת וכל אשר בה

לשרוף עיר הנדחת ואת כל אשר בה. ועיר הנדחת נקראת עיר מישראל שנדחו על ידי אנשים בני בליעל לצאת מתחת כנפי השכינה וילכו אחרי שרירות לבם הרע לעבוד עבודה זרה, ועל זה נאמר [דברים י"ג, י"ז], ושרפת באש את העיר ואת כל שללה.

שורש מצוה זו ידוע הוא, שאנשים רעים וחטאים כאלה שהסכימו יחד הסכמה רעה ונמאסת כזו ראוי למחות שמם ולאבד זכרם מן העולם ולא ישאר בעולם מקום זכר להם כלל, ואין להם כליון חרוץ יותר מן השרפה.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין קי"א ע"ב] שאין העיר נעשית עיר הנדחת, כלומר לדון אותם בדין עיר הנדחת שאנשיה נהרגין בסייף וממונם נשרף עם העיר, עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר על שנים, שנאמר [שם, י"ד] יצאו אנשים וגו'. ויהיו מדיחיה מאותו השבט ומאותה העיר, שנאמר [שם] מקרבך וידיחו. ועד שידחו רובה ויהיו המודחים ממאה ועד חציו של שבט, אבל אם הודח רובו של שבט אינם נידונין בדין עיר הנדחת אלא כיחידים, שהם נסקלים וממונם לירשיהם, שנאמר [שם] יושבי העיר, ולא כפר קטן ולא כרך גדול, ופחות ממאה כפר קטן, ורובו של שבט כרך גדול. ודין ערי מקלט וכן ירושלם שאין נעשין עיר הנדחת, וכן עיר שהיא בספר אינה נעשית עיר הנדחת, ודין היאך עושין אותה עיר הנדחת, וההתראות ששולחין לה על ידי שני תלמידי חכמים, ומה שאמרו בענין רחובה, ומה שאמרו בנכסי צדיקים שבתוכה שלא הודחו עמה, ודין הקדשות שבתוכה, ודין פירות דקלים שבתוכה, ודין נכסי אנשי עיר אחרת שבתוכה או נכסי אנשי עיר הנדחת שבמקום אחר, ויתר פרטיה במסכת סנהדרין [פרק י"א].

ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המשפט, ובזמן שישראל על אדמתן, ובית דין הגדול של שבעים ואחד במקומן, שאין דנין עיר הנדחת אלא בבית דין הגדול. וזאת מן המצות המוטלות על הציבור, ויותר על הסנהדרין. ואם עברו על זה, כגון שידעו על אחת מערי ישראל שראויה להעשות עיר הנדחת ולא עשו בה דין, ביטלו עשה זה, וענשו גדול מאד פן תתפשט רעתה בעיירות אחרות.

שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה

ספר החינוך מצוה תסה שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה

שלא לבנות עיר הנדחת לעולם, ועל זה נאמר [דברים י"ג, י"ז], והיתה תל עולם לא תבנה עוד.

שורש המצוה כענין מה שכתבתי בסדר זה בשריפת עיר הנדחת עשה ח' [מצוה תס"ד].

דיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין קי"א ע"ב] בפירוש לא תבנה, שאין בונים אותה לעשותה מדינה. דהיינו בתים כמו שהיתה, אבל מותר לעשותה גנים ופרדסים. ויתר פרטיה מבוארין בפרק עשירי מסנהדרין.

ואיסור זה נוהג בזכרים ונקבות בזמן שדין עיר הנדחת נוהג, והוא בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין יושבין במקומן כמו שכתבתי למעלה [מצוה תס"ד].

שלא ליהנות בממון עיר הנדחת

ספר החינוך מצוה תסו שלא ליהנות בממון עיר הנדחת

שנמנעו מליהנות ולקחת דבר מממון עיר הנדחת, ועל זה נאמר [דברים י"ג, י"ח], ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. וגם בכלל הלאו הזה גם כן כל דבר עבודה זרה כמו שכתבתי למעלה בסדר והיה עקב באזהרה אחרונה שבסדר בסימן תל"ה [מצוה תכ"ט]. ובה כתבתי משרשי מצוה זו, וכל ענינה שוה.

שלא להתגודד על מת עובדי ע"ז

ספר החינוך מצוה תסז שלא להתגודד כמו עובדי עבודה זרה

שלא להתגודד גופנו כמו שיעשו עובדי עבודה זרה, ועל זה נאמר [דברים י"ד, א'], לא תתגודדו. ונכפל לאו זה במלה אחרת שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ח], ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו'. ובמסכת יבמות [י"ג ע"ב] אמרו זכרונם לברכה, לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חבורה, ושם נאמר עוד, לא תתגודדו, על מת. ובמסכת מכות [כ"א ע"א] אמרו זכרונם לברכה ששריטה וגדידה דבר אחד הוא, ושם נאמר שהשורט על המת בין ביד בין בכלי חייב, ועל עבודה זרה בכלי חייב וביד פטור, שכן היה מנהגם להתגודד לפני עבודה זרה בכלי, וכענין שכתוב [מלכים א' י"ח, כ"ח] ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים. ומכל מקום לפי הנראה מדברי רבותינו זכרונם לברכה [מכות כ' ע"ב] שאין חיוב הלאו רק במתגודד על מת או על עבודה זרה, אבל המתגודד בלא טענה או מתוך כעס על ביתו שנפל או ספינתו שטבעה, אף על פי שהוא דבר נמאס ביותר ומכוער ואסור, אין חיוב הלאו על זה.

משרשי המצוה כדי שלא נעשה בנו שום ענין בעולם דומה לעובדי עבודה זרה, וכענין שכתבתי בלאו דהקפת הראש בסדר קדושים תהיו לא תעשה ל"א בסימן רנ"ה [מצוה רנ"א]. ונמנענו מן הגדידה על מת כי לא יאות לעם הנבחר בעלי חכמת התורה היקרה להצטער בדבר ממעשה האל רק על ענין שציונו בה להצטער בו, ומן הטעם שכתבתי בסדר אמרו אל הכהנים במצוה ראשונה [מצוה רס"ד], אבל שנשחית גופנו ונקלקל עצמנו כשוטים לא טוב לנו ולא דרך חכמים ואנשי בינה, היא מן מעשה המון הנשים הפחותות וחסרי הדעת שלא הבינו דבר במעשה האל ונפלאותיו. והרמב"ן ז"ל [בפירוש החומש כאן] כתב, מכאן סמך לרבותינו זכרונם לברכה [מועד קטן כ"ז ע"ב] באוסרן להתאבל על מת יותר מדאי.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [מכות כ' ע"ב] שהשורט על המת חייב על כל שריטה ושריטה מלקות אחת, והוא שהתרו בו על כל אחת ואחת, והשורט שריטה אחת על חמשה מתים חייב חמש מלקיות, ויתר פרטיה בסוף מסכת מכות.

וכתב הרמב"ם ז"ל [פ"ב מעבודה זרה ה"ד] כי עוד דרשו זכרונם לברכה בכלל אזהרה זו שלא יהו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג במנהג אחד וזה נוהג במנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקת, ולשון לא תתגודדו כלומר לא תעשו אגודות אגודות, כלומר שתהיו חלוקין אלו על אלו. ממורי ישמרו אל למדתי שאין איסור זה אלא בחבורה אחת שחולקין קצתן על קצתן והן שוין בחכמה, שאסור לעשות כל כת מהן כדבריו שזה גורם מחלוקת ביניהן, אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שישכימו כולם לדעה אחת, ואם אי אפשר בכך יעשו הכל כדברי המחמירין אם המחלוקת הוא על דבר שהוא מן התורה, אבל בשני בתי דינין חלוקין והן שוין בחכמה לא נאמר על זה לא תתגודדו, והביאו ראיה ממעשה דמסכת חולין שאמרו שם נפקי שיפורי דרב ואסרי, ונפקי שיפורי דשמואל ושרו.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

שלא להתגודד על מת כעובדי ע"ז

ועובר על זה ושרט שריטה אחת בכל מקום שבגופו על מת או לשם עבודה זרה חייב מלקות.

שלא לקרוח שער הראש על המת

ספר החינוך מצוה תסח שלא לעשות קרחה על מת

שלא לקרוח שער הראש על המתים כמו שיעשו חסרי הדעת, ועל זה נאמר [דברים י"ד, א'], ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ונכפל לאו זה בכהנים שנאמר עליהם [ויקרא כ"א, ה'], לא יקרוחו קרחה בראשם, ולמדנו משם לחייב על כל הראש כמו בבין העינים, כמו שבא במסכת מכות [כ" ע"א]. ומן הכתוב הזה למדו גם כן שאין החיוב בקרחה כי אם הקורח על מת דוקא. ונמצא עם שני הכתובים תשלום המצוה וביאורה בין בישראל בין בכהנים שהכל מתחייבין על כל הראש בבין העינים. ואין לך לשאול במקום הזה ובכל כיוצא בו, למה לא בא ביאור הכתוב כולו במקום אחד, עם ההקדמה שכתבתי לך בראש ספר זה של אלה הדברים הלא היא תניח דעתך בעיניי אלה במקומות רבים.

משרשי המצוה כתוב במצוה הקודמת.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שהקורח קרחה אחת על חמש מתים לוקה חמש. והקורח חמש קרחות על מת אחד לוקה חמש כשהתרו בו על כל אחת ואחת. הקורח ביד או בסם חייב, ואפילו הטביל אצבעותיו בסם והניחן בחמש מקומות בראשו בבת אחת הואיל וקרח חמש קרחות לוקה חמש, ואף על פי שהיא התראה אחת הואיל וכולן באין כאחת. ויתר פרטי המצוה בסוף מכות, וכל עניינה כדין חברתה הקודמת בשוה.

שלא לאכול פסולי המוקדשין שהוטל בהם מום בכוונה

ספר החינוך מצוה תסט שלא לאכול פסולי המוקדשין

שלא נאכל פסולי המוקדשין. והלאו הזה בפסולי המוקדשין פירשו זכרונם לברכה במסכת בכורות [ל"ד ע"א] שהוא דוקא כשנעשה אנוחנו המום במוקדשין שיפסלו על ידינו, ואחר כך אם נאכל מהן אז יהיה באכילתן לאו. וכמו כן אם יפסל הקרבן בשום צד אחר זביחתו בזה גם כן יש בו לאו, ועל כל זה נאמר [דברים י"ד, ג'], לא תאכל כל תועבה. וכן הוא אומר בספרי [כאן], לא תאכל כל תועבה, בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר, ושם נאמר עוד, רבי אליעזר בן יעקב אומר מניין לצורם אוזן הבכור ואכל ממנו שעובר בלא תעשה, שנאמר לא תאכל כל תועבה. ועוד אמרו זכרונם לברכה שיש בכלל זה הלאו אזהרה שלא לאכול פגול ונותר, וכבר כתבתי ענינים בסדר צו [מצוה קמ"ד], וכן כל איסורי מאכלות, וכענין שדרשו זכרונם לברכה [חולין קי"ד ע"ב] לא תאכל כל תועבה, כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. ומכל מקום אינו נקרא לאו שבכללות. לפי שעיקרו לא בא אלא על פסולי המוקדשין, ושאר האיסורין יוצאין מכללן, כלומר ממה שהוציא הכתוב אזהרה זו בלשון כלל שאמר כל תועבה ולא אמר לא תאכל פסולי המוקדשין בפירוש, ומפני כן נחשבו לאו מיוחד לעיקרו, ונלמוד ממנו אזהרה לשאר העינים. וקבל האמת ממי שאמרו.

כבר כתבתי כמה פעמים כי משרשי המצוות שתמנענו התורה מהתקרב אל הקדש ומנגוע בקצהו הוא כדי לתת מוראת העינים האלה אל לבנו וליקרם בעינינו למען יתעורר רוחנו ויהמו רעיונינו ויירך בלבנו, ויתחדש בנו רוח נכון בבואנו לבקש סליחה על עוונותינו, ומתוך כך יעתר לנו האל ברוך הוא ויושיענו מכל צרותינו ונהיה טובים, ואף גם זאת לטובה זו נפרש שרשה.

ודיני המצוה במסכת בכורות.

ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, שאף על פי שאמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה י"ג ע"א] שבזמן הזה אין מקדשין כמו שכתבתי בראש סדר אם בחוקותי [מצוה ש"נ]. מכל מקום מי שהקדיש בהמה לקרבן קדושה חלה עליו ודין קדשים יש לה, ומי שהטיל בה מום ואכל ממנה עובר על לאו זה וחייב מלקות משום זה, וכשאכל ממנה כזית ויש עדים והתראה.

לבדוק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא שבו לטהור שבו

ספר החינוך מצוה תע מצות בדיקת סימני העוף

לבדוק בסימני העוף, ועל זה נאמר [דברים י"ד, י"א], כל צפור טהורה תאכלו, וכן אמרו בספרי, כל צפור טהורה תאכלו, זו מצות עשה.

כל ענין מצוה זו שרשה ודיניה, ובאי זה מקום נוהגת ובאי זה זמן, הכל כתבתי בראש סדר ויהי ביום השמיני [מצוה קנ"ג] בענין בדיקת סימני בהמה וחיה ודגים וחגבים, שדין כולם שוה.

וגם שם כתבתי שהרמב"ן ז"ל יחלוק עם הרמב"ם ז"ל בחשבו הבדיקה בבהמה ובשאר המינין מצות עשה, והוא סובר שלא בא אלא ליתן עשה ולא תעשה לאכול מן הטמא.

ושם באותו סדר בלא תעשה ז' בסימן קס"א [מצוה קנ"ז] כתבתי בסימני העוף קצת ממה ששמעתי בהן מרבותי ישמרם אל. וקחנו משם.

שלא לאכול חגב טמא וכן כל שרץ העוף

ספר החינוך מצוה תעא שלא לאכול חגב טמא וכן כל שרץ העוף

שלא לאכול שרץ העוף כגון הזבובים והדבורים והצרעות וזולתן ממינים אלו, ועל זה נאמר [דברים י"ד, י"ט], וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, ולשון ספרי, וכל שרץ העוף וגו', מצות לא תעשה.

ודע כי מפני שאסרה התורה העופות הטמאים והזכירן בפירוש לפי שהן מועטין וכמו שכתבתי בארוכה בסדר ביום השמיני בלא תעשה ז' בסימן קס"א [מצוה קנ"ז], נשאר כל שאר העופות בחזקת היתר, הוצרך הכתוב לאסור שרץ העוף להודיענו שאינו מכלל המותרין, ואף על פי שהסימנין של טהורין מקובלים וידועים הם לנו. או נאמר כי מהיות שרץ העוף מין בפני עצמו הוצרכו לאסורן בפירוש. והנה בסדר ביום השמיני [י"א, י"ג] אמר ואת אלה תשקצו מן העוף, וכאן אמר וכל שרץ העוף, נתיחד בהן לאו, כי עוף ושרץ שני עינים חלוקין הם לגמרי.

משרשי המצוות הבאות באיסור המאכלות כתבתי מה שעלה במחשבתי בסדר אם כסף תלוה באיסור טרפה בסימן ע"ט [מצוה ג'ג], וקחנו משם.

דיני המצוה במסכת חולין [פרק שלישי].

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ואכל כזית משרצי העוף, או שאכל שרץ אחד מן העוף כולו ואף על פי שאין בו כזית מכיון שאכלו כולו ואפילו הוא כעדשה, או שאכל ממנו כזית ואפילו גדול, חייב מלקות. וכבר הארכתי בביאור איסור שרצים וחומר איסור בריה בסדר ביום השמיני בלא תעשה ח' ט' י' סימן קס"ב - קס"ד.

שלא לאכול מבשר בהמה וחיה ועוף שמתו מאליהם

ספר החינוך מצוה תעב שלא לאכול מבשר בהמה וחיה ועוף שמתו מאליהם

שלא לאכול מבשר בהמה וחיה ועוף שמתו מאליהם

שלא לאכול מבשר בהמה חיה ועוף שמתו מאליהן, ועל זה נאמר [דברים י"ד, כ"א], לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי. וכבר כתבתי למעלה בסדר זה במצות שחיטה [מצוה תנ"א] הכלל שאמרו זכרונם לברכה דכל שנפסלה בשחיטתה תקרא גם כן נבלה. וענין טומאתה כתוב גם כן בסדר ביום השמיני עשה ו' בסימן ק"ס [מצוה קס"א], והיא מצוה בפני עצמה.

משרשי המצוה מה שכתבתי באיסור טרפה בכסף תלوه בסימן ע"ט [מצוה ע"ג].

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה ס"ז ע"ב] שנבלה הראויה לגר היא קרויה נבלה ויש חיוב באכילתה, אבל נבלה שאינה ראויה לגר, כלומר נבלה מסרחת, אין חיוב באכילתה, ומפני זה האריך הכתוב לומר לגר תתננה ללמד זה, שאם לא כן אין צורך ללמדו למי נתן מה שיש לנו. ואין לומר שבא להתירה בהנאה, שכבר כתוב במקום אחר [ויקרא ז', כ"ד], וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה. ומכאן למדו זכרונם לברכה [שם ס"ה ע"ב] לומר נותן טעם לפגם מותר, שידענו בזה שהתורה לא תאסור ותחייב כי אם על אכילת הדברים הראויים לאכילת בני אדם, לא על דבר שנפשו של אדם קצה בו דכעפר בעלמא הוא חשיב. וזהו ההיתר הנזכר בגמרא בחומץ אסור שנפל לתוך גריסין מפני שפוגם בהן.

ומן היסוד הזה נהגנו להגדיל הכלים שאין בני יומן במים רותחין, ואף על פי שאין במים ששים חלקים כנגד הכלי, מפני שהבלע היוצא מהן כשאין בני יומן הוא פגום, ומכיון שיצא הבלע מן הכלי בכח המים שטבען למרק ולהוציא כל הבלע שבכלי, אף על פי שהכלי עומד אחר כך עם בלעו שהקיא בתוך מים רותחין בפחות מששים וחוזר ובלוע ממנו, אינו נאסר בכך, לפי שהוא כנבלה מסרחת שהתירה התורה כמו שאמרנו. ואולי תאמר ואיך אנו מתירין אפילו נבלה מסרחת לאכול לכתחלה.

הא איכא בה משום בל תשקצו. התשובה בזה, דכל שהוא דבר מועט כזה ועוד שנבלע בכלי ונפגם בתוכו ונחלש כחו, כבענין זה ודאי ליכא משום בל תשקצו, ומותר לכתחלה. ואין לך להקשות כלל ולומר אם כן כלי מדין איך התירה אותן התורה בהגעלה והלא לא היה הבלע פגום לפי מה שאמרנו בגמרא [שם ס"ז ע"ב] דלא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא, שיש לי לומר לך שהגעילו אותן הכלים במים רבים שהיה בהן ששים כנגד הכלים.

ומזה יש לנו ללמוד גם כן שאם נפל אחד מכל השרצים המאוסים שבעולם בקדרה, אף על פי שאין אוכל בקדרה ששים כנגד אותו השרץ, שהכל מותר אחר שנוציא מן הקדרה גופו של שרץ, ולא נחוש לפליטתו כלל הואיל והוא מן המאוסים ופגום טעם הקדרה, שהרי זה דומה לנבלה מסרחת שאין בה איסור כמו שאמרנו. ומכל מקום צריך שיהיה במה שבקדרה שני חלקים כנגד גופו של שרץ כדי שיבטל ברוב, שאם לא כן יהיה נדון האוכל כגופו של שרץ ממש, וגופו אף על פי שהוא מאוס התורה אסרתו.

ויתר רובי ענינים אלה יתבאר במסכת חולין עם ספרי המפרשים הטובים. והמעט הזה שכתבתי לך בני אינו כנגד רוב הדינין שנאמר בענין זה כנקודה דקה בשטח הארץ, וכבר הודעתך בכמה מקומות שאין כוונתי רק להעיר רוחך בענינים ומראה מקום אני לך, ואם תזכה ותורה תהא אומנותך תבין כל הדברים ותשמח בהם.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ואכל כזית מנבלה חייב מלקות.

להפריש מעשר שני להאכל לבעליו בירושלים

ספר החינוך מצוה תעג מצות מעשר שני

להוציא מעשר שני מן התבואה בארבע שני השמטה, כלומר אחר שנפריש מעשר ראשון הניתן ללויים שנפריש עוד מעשר אחר, ועל כן הוא נקרא שני, וזה המעשר היה דינו שיאכל בירושלם, ועל זה נאמר [דברים י"ד, כ"ב]. עשר תעשר את כל תבואת זרעך. וביאר הכתוב שאם ירחק ממנו המקום ולא נוכל שאתו שם רק בטורח גדול ובהוצאה מרובה, שנפדה אותו ונעלה דמיו בירושלם ונוציאם שם בצרכי אכילה ושתיה לבד. וביאר הכתוב כמו כן שהפודה מעשר שלו שצריך להוסיף חומש בדמים, כלומר, שאם הוא שוה ארבעה דינרים שיאכל במקומו חמשה דינרים בירושלם, ועל זה נאמר [ויקרא כ"ז, ל"א], ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשייתו יוסף עליו, ודקדקו זכרונם לברכה [פסיקתא] ממעשרו, ולא ממעשר חברו, איש ממעשרו, ולא אשה.

משרשי המצוה כתבתי במצות מעשר בהמות בסדר אם בחוקותי עשה ז' בסימן שני' [מצוה ש"ס], ואף על פי שהענין מבואר טעמו בכתוב שהוא למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שאין מעשרין מעשר שני משנה לחברתה. וכן הוא בספרי [כאן], שנה שנה, מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה, אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב, מנין לרבות שאר מעשרות, תלמוד לומר עשר תעשר. ואמרו זכרונם לברכה [ראש השנה ב' ע"א] שיום חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות, כלומר, שכל אילן שהגיע לעונת המעשרות קודם חמשה עשר בשבט מתעשר במעשר של אותה שנה, שאם היא שנת מעשר שני מפרישין ממנו מעשר שני, ואם היא שנת מעשר עני מפרישין ממנו מעשר עני. וכבר כתבתי למעלה בסדר ויקח קרח במצות מעשר ראשון עשה רביעי בסימן שצ"א [מצוה שצ"ה] עונת המעשר במקצת מן האילנות, ושם כתבתי שעיקר חיוב מעשר מדאורייתא אינו אלא בדגן תירוש ויצהר, וכל השאר דרבנן. ויתר רובי דיני מעשר שני כולם מבוארים במסכתא הבנויה על זה והיא מסכת מעשר שני.

ומצוה זו אינה נוהגת בכל מקום, אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתם וירושלם בישובה, נזכה ותחזינה עינינו בטובה. ובסדר שופטים במצות תרומה עשה ו' בסימן תצ"ו [מצוה תק"ז] אכתוב בגזרת השם המקומות שנוהג שם מעשר ראשון ושני ותרומה.

להפריש מעשר עני תחת מעשר שני בשלישית ובששית בשבוע

ספר החינוך מצוה תעד מצות מעשר עני תחת מעשר שני בשנה שלישית

להוציא מעשר עני בשנה השלישית וששית מן השמטה, ועל זה נאמר [דברים י"ד, כ"ח], מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך, ובשנה הזאת היו מפרישין מעשר עני במקום מעשר שני של שאר שנים, ואין מפרישין מעשר שני כלל.

משרשי המצוה בענין זה מה שכתבתי במצות הלואה לעני בכסף תלوه עשה א' בסימן ס"ו.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שבעל השדה שעברו עליו עניים נותן לכל אחד מהם מן המעשר כדי שבעו, שנאמר ואכלו בשעריך ושבועו. וכמה כדי שובעו, מן החטים לא יפחות מחצי קב, משעורים לא יפחות מקב, כוסמין לא יפחות מקב וחצי, דבילה לא יפחות מממשקל חמש ועשרים סלע, יין לא יפחות מחצי לוג, שמן מרביעית לוג, אורז רובע קב, ירק משקל ליטרא, חרובין שלשה קבין, אגוזים עשרה, אפרסקים חמשה, רמונים שנים, אתרוג אחד. היה לו דבר מועט והעניים מרובים מניח לפנייהם והם מחלקין ביניהם, ומעשר עני המתחלק בגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, ואיש ואשה שבאו ליטול נותנים תחלה לאשה ואחר כך לאיש.

ויתר פרטי המצוה מתבארים במסכתות פאה ומעשרות ודמאי ובמקומות מזרעים ומכשירים וידים. ובסדר שופטים בגזירת השם עשה ו' [מצוה תק"ז] אכתוב באיזה מקום נוהגת ובאיזה זמן.

שלא יתבע הלואה שעברה עליה שביעית

ספר החינוך מצוה תעה שלא לתבוע הלואה שעברה עליה שביעית

שלא יתבע הלואה שעברה עליה שביעית

שלא לתבוע החוב בשנת השמטה, אבל יהא נשמת ולא נתבענו עוד, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ב'], לא יגוש את רעהו ואת אחיו.

משרשי המצוה זו וכל ענינה כמנהגי כתבתי במצות עשה י"ג שבסדר זה [מצוה תע"ז].

ועובר על זה ותבע הלואתו אחר שנת השמטה בזמן הבית עבר על לאו זה, אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה.

להשמיט כספים בשביעית

ספר החינוך מצוה תעז מצות השמטת כספים בשנה שביעית

לעזוב החובות בשנת השמטה, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ג'], ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך. וכפלה האזהרה בזאת המצוה, שנאמר [שם, ב'], וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, ואמרו בתוספתא בשתי שמטות הכתוב מדבר, אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים.

כבר כתבתי בכסף תלום במצות שביעית עשה רביעי בסימן ס"ט [מצוה פ"ד] מה שידעתי בשורש המצוה, ושמטת כספים גם כן אחר אותו הטעם נמשך, ללמד נפשנו במדות המעולות מדת הנדיבות ועין טוב, ונקבע בלבבנו הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמר, אפילו הלוינו ממנוי והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט בידו המלוה, שלא לגזול ושלא לחמוס משלו לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] שאין השביעית משמטת אלא בסופה כשתשקע חמה בערב ראש השנה של מוצאי שביעית, שנאמר מקץ שבע שנים. ומשמטת אפילו מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים, ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמט, כן כתב הרמב"ם ז"ל [פ"ט משמיטה ויובל ה"ו], ותימה הוא, דרבי יוחנן דחי לה בפרק השולח [ל"ז ע"א].

הקפת חנות ושכר שכיר אינו נשמט, ואם זקפו אותם במלוה נשמט, וכן הדין בקנסות. המגרש אשתו קודם שמטה אין כתובתה נשמטת, אלא אם כן פגמה או זקפתה עליו במלוה.

והמלוה על המשכון אינו משמט, והוא שיהיה החוב כנגד המשכון, כן כתב הרמב"ם ז"ל [הל' י"ד], ובפרק הזהב [מ"ח ע"ב] אמרינן דאף על פי שאינו שוה אלא פלג חובו. והני מילי במשכון של מטלטלין, אבל במשכון של קרקע באתרא דמסלקי שביעית משמטת, ובכור אינו נוטל בה פי שנים לפי שהוא כחוב גמור, אבל באתרא דלא מסלקי אין שביעית משמטת. והשתא דקיימא לן סתם משכנתא שתא, דהכי אסיקנא בגמרא [ב"מ ס"ח ע"א], לדעת קצת המפרשים כל המשכונות כאתרא דלא מסלקי דיינינן להו, ואין שביעית משמטת משכונא, ובכור נוטל בה פי שנים, ובעל חוב דיתומים גובה ממנו דכקרקע שלהם הוא.

והמוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם אתם גבו לי חוב זה אינו משמט, שנאמר ואשר יהיה לך את אחיך, וזה כבר נתנו ביד בית דין. ומוזה הטעם אמרו זכרונם לברכה [גיטין ל"ז ע"א] שחוב שיש ליתומים על אחרים אין שביעית משמטתו, דרבן גמליאל ובית דינו אביהן של יתומים, ואחריהם כל בית דין שבכל דור ודור, וכאילו מסרו שטרותיהם ביד בית דין דמי.

וכן מענין המצוה מה שאמרו [מכות ג' ע"ב] שהמלוה את חברו לעשר שנים אין שביעית משמטתו, דכי אמר רחמנא לא יגוש בחוב הראוי לנגוש. וזה לא הגיע זמנו לנגוש עדין. ומה שאמרו שהמתנה עם חברו בחובו על מנת שלא תשמיטנו שביעית הרי זה משמט, לפי שהוא כמתנה על מה שכתוב בתורה, אבל אמר לו על מנת שלא תשמיט חוב זה ואפילו בשביעית, כלומר אף על פי שדין שביעית להשמיט אני מתנה עמך שלא תשמיט חוב זה, אין שביעית משמטתו בענין זה. שכל תנאי שבממון קיים, כמו שכתבתי בסדר בהר סיני לא תעשה י' [מצוה של"ט]. ויתר פרטיה במסכת שביעית [פרק עשירי].

ונוהגת מצוה זו מדאורייתא בארץ ישראל ובכל מקום, בזמן שהיובל נוהג, בזכרים ונקבות. וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני [מצוה ש"ל] באיזה זמן היובל נוהג. אבל בזמן שאין היובל נוהג אין שמטת קרקעות וכספים נוהגת מדאורייתא, אבל מדברי סופרים נוהגת שמטת כספים אפילו בזמן הזה ואפילו בכל מקום, כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים מישראל. וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בסוף מצוה ראשונה [מצוה ש"ל] אי זו היא שנת השמטה לדעת המפרשים הגדולים היודעים דרכי התלמוד.

ועובר על זה ותבע את חברו על חוב שעברה עליו שנה שביעית בזמן הבית ביטל עשה זה מלבד שהוא עובר על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם [מצוה תע"ה], ובזמן הזה קא עביד איסורא דרבנן. ואם ידעו הבית דין ששביעית עברה עליו אין נוקטין לנגוש אותו כלל, ואפילו בזמן הזה. ואף על פי שהשמטת כספים עכשיו דרבנן וקיימא לן שעבודא דאורייתא, הא איפסיקא הלכתא דבכל דבר שבממון יש כח ביד חכמים לדחות דבר תורה, מטעם דהפקר בית דין הפקר.

לנגוש הנכרי

ספר החינוך מצוה תעז מצוה לנגוש את הנכרי

לנגוש הנכרי שיפרע מה שהוא חייב לנו ולא נחמול ונרחם עליו להאריך לו המלוה, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ג'], את הנכרי תגוש, וכן אמרו בספרי [כאן], את הנכרי תגוש, זו מצות עשה.

משרשי המצוה שלא נלמד נפשותינו לחמול ולרחם עליהם למען לא נמשך אחר מעשיהם ואחר עצתם בשום דבר.

והרמב"ם ז"ל [בהשגותיו לשורש הששי] כתב שאין זה מצות עשה כלל, אבל ענין הכתוב להזהיר על החמלה בישראל בעשה ולא תעשה, ואמר, את הנכרי תגוש, ולא אחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה דקיימא לן שהוא כמו עשה, והלאו המבואר בו כמו כן ולא אחיך לא תגוש, וכן הענין ממש באיסור רבית כמו שנכתוב בסדר כי תצא [מצוה תקע"ג] בגזרת השם.

דיני המצוה כלולים בביאור בכתוב לפי דעתי.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועובר עליה והאריך זמן פרעונו מן הנכרי על צד החמלה עליו לבד, לא מצד היראה ללוה או להפסד חובו או לשום תועלת אחר, ביטל עשה זה לדעת הרמב"ם ז"ל. ולדעת הרמב"ם ז"ל הנוגש ישראל בחובו ביטל עשה זה מלבד שעבר על לאו, אבל אריכות חוב לנכרי לא מעלה ולא מוריד.

שלא להמנע מלהחיות לעני ומליתן לו מה שהוא צריך

ספר החינוך מצוה תעז שלא למנוע מלהחיות העני ומליתן לו מה שהוא צריך

שלא נמנע החסד והצדקה מאחינו בני ישראל, וכל שכן מן הקרובים. בדעתנו חולשת עניים ויש בנו יכולת לסעדם, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ז'], לא תאמץ את לבבך ולא תקפון את ידך מאחיק האביון, כלומר אל תשליט עליך מדת הכילות והנבלה, אבל הכן לבבך על כל פנים במדת הנדיבות והחמלה. ואל תחשוב שיהיה לך דבר חסרון ממונך, כי בגלל הדבר ההוא יברכך ה', ויפה לך ברכתו רגע קטן מכמה אוצרות של זהב וכסף.

משרשי מצות הצדקה כתבתי בכסף תלום מצוה ראשונה בסימן ט"ו, וקצת דיניה וענינה כמנהגי.

לעשות צדקה עם הצריך אליה בשמחה ובטוב לבב

ספר החינוך מצווה תעט מצות צדקה לעשות צדקה עם הצריך אליה בשמחה ובטוב לבב. כלומר שנתן מממונו למי שיחסר לו, ולחזק העני בכל מה שצריך למחיתו בכל יכלתנו, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ח'], פתוח תפתח את ידך לו, ודרשו זכרונם לברכה פתוח תפתח, ואפילו כמה פעמים, ועוד נאמר [ויקרא כ"ה, ל"ה] והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, ואמר עוד [שם, ל"ו] וחי אחיך עמך. משרשי המצווה כתבתי בכסף תלוה מצוה א' בסימן ס"ו מה שידעתי. מדיני המצווה מה שאמרו זכרונם לברכה [בבא בתרא י' ע"ב] שצריך מצווה זו ליתן הצדקה ליד גבאי שיתננה למי שצריך לה, כדי שלא יתבייש המקבל כשהוא מקבלה מיד הנותנה בכל עת שיראנו, וגם הנותן לא יביישנו עליה לעולם, שזה אינו יודע למי נותנה וזה אינו יודע ממי מקבלה. ואתה בני אל תחשוב שענין מצות הצדקה לא יהיה רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה, כי אף בעשירים גדולים תתקיים גם כן מצות הצדקה לפעמים, כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירין אותו וצריך ללוות, ואפילו בעשיר שהוא בעירו ובמקום מכיריו פעמים שיצטרך מפני חולי או מפני שום מקרה אחר לדבר אחד שהוא בידך ולא ימצא ממנו במקום אחר, גם זה בכלל מצות הצדקה הוא בלי ספק, כי התורה תבחר לעולם בגמילות חסדים ותצוה אותנו להשלים רצון הנבראים בני ברית באשר תשיג ידנו. וכלל הענין שכל המהנה את חברו בין בממון בין במאכל או בשאר צרכיו או אפילו בדברים טובים דברים נחומים בכלל מצות הצדקה היא, ושכרו הרבה מאד, ויכנסו דברי באזניך כי טובים המה, באזן תבחן מלים. ואמרו זכרונם לברכה [כתובות ס"ז ע"ב] שעני שאינו רוצה ליקח מערימין עליו ונותנין לו לשם הלואה ואחר כך אין שואלין אותה ממנו, אבל עשיר המסגף עצמו ועינו צרה בממונו אין משגיחין בו. ואמרו זכרונם לברכה [שם], די מחסורו, אתה מצווה להשלים חסרונו אבל אין אתה מצווה להעשירו. וכתב הרמב"ם ז"ל [פ"ט ה"ג] כי מעולם לא ראה ולא שמע עיר שיהיו בה עשרה מישראל שלא יהיה להם קופה של צדקה. ואמרו זכרונם לברכה [גיטין ז' ע"ב] שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב לעשות צדקה אם ימצא למטה ממנו שצריך לה. ואמרו זכרונם לברכה [שמות רבה ל"ו ג'] שאין שום אדם בא לעניות לעולם בשביל רבוי הצדקה שיעשה, שנאמר [ישעיה ל"ב, י"ז] והיה מעשה הצדקה שלום, ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר [שם א', כ"ז] ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ויתר פרטיה במקומות בתלמוד בפיזור, ורובם במסכת כתובות [פרק ששי] ובבבא בתרא [פרק ראשון]. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ולא עשה צדקה בעת שנשאל עליה או שראה שצריך הדבר ויש יכולת בידו לעשותה, ביטל עשה זה.

שלא ימנע מלהלוות לעני מפני השמטה

ספר החינוך מצווה תפ שלא נמנע מלהלוות לעני מפני השמטה

שלא להמנע מלהלוות אל הצריכים מפני פחד השמטה שלא תפקיע החוב, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ט'], השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה וגו'. ולשון ספרי [כאן], השמר, בלא תעשה, פן יהיה. בלא תעשה, כלומר, שאלו שני לאוין באו בזה הענין זה אחר זה לחזוק.

משרשי המצווה, לחזק ולקבוע בלבבנו מדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הכילות, ואין נדיב בעולם כמלוה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלואתו ולהפסידה ממנו אם אולי יארע בו אונס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הלואתו קודם שנת השמטה. וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מעט בחין ערכה ידע בבירור כי המפזר מממונו אל הצריכים נוסף עוד, וחושך מיושר אך למחסור, כי השם ידן את האדם לפי מעשיו ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה, ומדת הכילות מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה, והנדיבות חלק מחלקי הברכה ונמצא המתנהג בו שהוא בתוכה, ישמע חכם ויוסף לקח.

דיני המצווה קצרים כלולים בפשט הכתוב לפי דעתו.

ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, שאף בזמן הזה שאין שמטת כספים נוהגת מן התורה אלא מדרבנן, מכל מקום אנו מזהירים גם כן שלא נמנע מלהלוות אל הצריך מפני פחד שנת השמטה שמשמטת, מדרבנן בזמן הזה, ומן התורה בזמן הבית. ועובר על זה ונמנע מלהלוות אל הצריך מפני זה עבר על לאו, אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה. ואולי יעלה במחשבתך בני לאמר, ואידך ימנע אדם מהלואה לעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו, והלא בידו להתנות עמו על מנת שלא תשמיטנו בשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו, אל יבהילך דבר זה כי התורה תזהירנו בדברים ואף על פי שאפשר בתקנות ותנאים.

שלא לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי

ספר החינוך מצווה תפא שלא לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי

שלא נוציא עבד עברי בידים ריקניות מעבדותו כשיצא בן חורין לסוף שש שנים. אבל נעניקהו מהוננו על כל פנים. ועל זה נאמר [דברים ט"ו, י"ג], וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם.

משרשי מצווה זו וכל ענינה ומקום ביאורה כתוב במצות עשה דהעניקה שבסדר זה [מצווה תפ"ב].

להעניק לעבד או אמה עברי מהונינו כשיצא חפשי

ספר החינוך מצווה תפב מצות הענק עבד עברי

לתת ממה שיש לנו לעבד עברי בזמן שיצא מתחת ידנו לחרות ולא נשלחנו בידים ריקניות, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, י"ד], העניק תעניק לו מצאנך ומגרנד ומיקבך אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו.

משרשי המצווה למען נקנה בנפשנו מדות מעולות יקרות וחמודות, ועם הנפש היקרה והמעולה נזכה לטוב, והאל הטוב חפץ להיטיב לעמו, והודנו והדרנו הוא שנרחם על מי שעבד אותנו ונתן לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהתנינו עמו לתת לו בשכרו, ודבר מושכל הוא, אין צורך להאריך בו.

מדיני המצווה מה שאמרו זכרונם לברכה [קידושין ט"ז ע"ב], שאחד העבד היוצא בסוף שש או ביובל או במיתת אדון, וכן אמה שיצאת באחד מכל אלו או בסימנין, הרי אלו מעניקין להם. אבל היוצאין בגרעון כסף אין מעניקין להם, שנאמר וכי תשלחנו חפשי, וזה לא שלחו הוא, אלא העבד הוא שגרם בנתינת הכסף לצאת מתחת ידו. וכן מה שדרשו זכרונם לברכה [שם י"ז ע"א] במה שהזכיר הכתוב צאן וגורן ויקב שבדברים שיש בהן ברכה מחמת עצמם הוא שחייב אדם להעניקם אבל לא כספיהם ובגדיהם. ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם] שאין פותחין לו משלשים סלע. ובין נתברך בעל הבית לרגלו או לא נתברך חייב להעניק לו, וענק העבד לעצמו ואין בעל חובו גובה הימנו. ויתר פרטיה מבוארים בפרק ראשון מקדושין.

ונוהגת מצווה זו בזכרים ונקבות בזמן הבית, שאין דין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג כמו שכתבתי במה שקדם [מצווה מ"ב], ומכל מקום אף בזמן הזה ישמע חכם ויוסף לקח, שאם שכר אחד מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו השם.

שלא לעבוד בקדשים

ספר החינוך מצווה תפג שלא לעבוד בקדשים

שלא נעבוד עבודה בבהמות הקדשים, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, י"ט], לא תעבוד בבכור שורך, ושאר הקדשים נלמדים מן הבכור כמו שבא בבכורות [כ"ה ע"א].

משרשי המצווה להרחיקנו מהתקרב אל הקדשים ומנגוע בהן, כתבתי בסדר זה בלאו דאיסור פסולי המוקדשין כ"ו [מצווה תפ"ט] ובכמה מקומות.

מדיני המצווה מה שאמרו זכרונם לברכה [בכורות שם] כל קדשי מזבח בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגזו ועבודה. ואסור להדיט ליהנות

שלא לעבוד בקדשים

מקדשי ה' יתברך בין מדברים הקרבים על גבי המזבח בין מקדשי בדק הבית, וכל הנהנה בשוה פרוטה מקדשי השם מעל. דברים שהותרו באכילה מן הקרבנות כגון בשר חטאת ואשם אחר זריקת דמן או שתי הלחם אחר זריקת דם שני הכבשים אין בהן מעילה, אפילו אכל הזר מאלו וכיוצא בהן הואיל והן מותרין למקצת בני אדם ליהנות בהן כל הנהנה מהן לא מעל, ואפילו נפסלו ונאסרו באכילה הואיל והיתה להן שעת היתר אין חייבין עליהן מעילה.

כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם מן ההקדש בראשו, ואזהרה של מעילה מזה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדריך, מפי השמועה למדנו שזו אזהרה לאוכל בשר עולה כמו שאמרנו למעלה [מצוה תמ"ז], הואיל וכולה לה', והוא הדין לשאר כל קדש שהוא לה' לבדו, בין מקדשי מזבח בין מקדשי בדק הבית אם נהנה מהן בשוה פרוטה לוקה. מעל בשגגה משלם מה שנהנה ותוספת חומש ומביא איל בשתי סלעים ומקריבו אשם ומתכפר לו, וזהו הנקרא אשם מעילות שנאמר [ויקרא ה', ט"ו - ט"ז], בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' וגו' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמשתיו יוסף עליו, ושילום הקרן עם תוספת חומש והבאת הקרבן מצות עשה [מצוה ככ"ז]. תשלום הקרן והבאת האשם מעכבין את הכפרה ואין החומש מעכב, שנאמר [שם] באיל האשם ונסלח לו, איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב. הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו לא יצא. נסתפק לו אם מעל אם לא מעל פטור מן התשלומין ומן הקרבן. והחומש הרי הוא כתחלת ההקדש, ואם נהנה בו מוסיף חומש על חומש, וכבר ביארנו כמה פעמים [מצוה שני"ה] שהחומש אחד מארבעה על הקרן עד שיהיה הוא וחומשו חמשה. ויש דברים שאין חייבין עליהן מעילה מדברי תורה אבל אסור ליהנות בהן מדברי סופרים, והנהנה מהם משלם קרן לבד ואינו מוסיף חומש ואינו מביא אשם כמו שמבואר במסכת מעילה [פרק שלשים].

וכל קדשי מזבח בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורין בגזזה ועבודה, שנאמר לא תעבוד בבכור שורך ולא תגזז בכור צאנך, והוא הדין לשאר קדשים, והגזוז את השור או העובד בו לוקה מן התורה, ותולש אינו כגזוז. וכתב הרמב"ם ז"ל [כאן ה"ז], יראה לי שאינו לוקה עד שיגזוז כדי רוחב הסיט כפול, לא יהיה זה חמור משבת. ספק קדשים כגון בהמה שהיא ספק בכור וכיוצא בה הרי הן אסורין בגזזה ובעבודה, והגזוז או העובד בהן אינו לוקה. בהמת הקדש שנפל בה מום ונפדית כמו שביארנו [מצוה תמ"א] אינה מותרת בגזזה ועבודה, והרי היא באיסורה עד שתשחט. נשחטה אחר פדיונה הותרה באכילה, במה דברים אמורים בשקדש הקדשן או קדם מום עובר להקדשן, אבל המקדש בעלת מום קבוע למזבח אינה אסורה בגזזה ועבודה אלא מדבריהם, נפדית הרי היא כחולין לכל דבר וצא לחולין להגזוז ולהעבד, חוץ מן הבכור והמעשר שהקדושה חלה על גופן אף על פי שהן בעלי מומין קבועין מתחלה, ואין יוצאין לחולין להגזוז ולהעבד לעולם. ואסור להרביע בבכור או בפסולי המוקדשין. ומותר לתלוש את השיער לכתחלה מן הקדשים כדי להראות המום למומחה, ואותו השיער שתלש או שנשר מן הבהמה או מן הבכור או מן המעשר הרי זה אסור בהנאה אפילו לאחר שישחטו מפני מומן, גזרה שמא ישהה אותן הואיל ואין בני כפרה. אבל צמר הנושר מן החטאת ואשם מותר בהנאה לאחר שחיתטן מפני מומן, הואיל ולכפרה הן באין אינו משהה אותן, ואם נתלש מן העולה הרי זה ספק. וכל שנתלש מן הקדשים אחר שנתלש מן המום הרי זה מותר בהנאה מכיון שלא תלש בידו, חוץ מן הבכור שאף הנתלש ממנו אחר שנתלש בו מום אסור בהנאה. השוחט בכור או שאר המוקדשין תולש השיער מכאן ומכאן לעשות מקום לסכין ולא יזיזו ממקומו. קדשי בדק הבית אפילו בגזזה ועבודה אסורין מדברי סופרים, אבל מן התורה אין אסורין, לפיכך הגזוז אותן או העובד בהן אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות. המקדש עובר למזבח אמו אסורה בעבודה מדברי סופרים אבל מן התורה אינה אסורה, אבל לגזוז אותה מותר, מפני שעבודתה מכחשת את העובר גזרו בה, והרי היא מותרת בגזזה לפי שאין בה הפסד לולד. הקדש אבר אחד מן הבהמה בין לבדק הבית בין למזבח, הרי חזיר ספק אם אסורה כולה בגזזה ועבודה או אינה אסורה, לפיכך אין לוקין עליה. ויתר פרטיה במסכת בכורות [שם].

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. שאף על פי שאמרנו זכרונם לברכה [עבודה זרה י"ג ע"א] שאין מקדישין בהמה לקרבן ולא לבדק הבית בזמן הזה כמו שכתבתי הרבה פעמים, מכל מקום מי שהקדיש הקדשו הקדש.

ועובר על זה ועבד בבהמת קדשים כענין שאמרנו חייב מלקות.

שלא לגזוז הצמר מבהמת הקדשים

ספר החינוך מצוה תפד שלא לגזוז את הקדשים

שלא נגזז הצמר מבהמת הקדשים, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, י"ט], ולא תגזז בכור צאנך, וכל שאר הקדשים נלמדים מן הבכור באיסור זה.

וכל ענין איסור הגזזה כאיסור העבודה, אין ראוי להאריך בו עוד, הנה כתבתי קצת דיני הגזזה למעלה עם דיני העבודה.

שלא לאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר

ספר החינוך מצוה תפה שלא לאכול חמץ אחר חצות

שלא נאכל חמץ אחר חצות ביום ארבעה עשר בניסן, ועל זה נאמר [דברים ט"ז, ג'], לא תאכל עליו חמץ. כתב הרמב"ם ז"ל [בספר המצוות] מלת עליו שבה על כבש הפסח שהחובה בזיבתו בין הערבים ביום ארבעה עשר, ואמרנו מעת שילגיע זמן זיבתו לא תאכל חמץ. ובפסחים [כ"ח ע"ב] אמרו זכרונם לברכה, מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה, שנאמר לא תאכל עליו חמץ, ושם [ד' ע"ב] נאמר, לכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאוריתא, כן מצאנו לשון כל הנוסחאות המדויקות שנקראו על זקני התלמוד, ושם נאמר בטעם איסור החמץ בשעה ששית, עבדו רבנן הרחקה יתרה כי היכי דלא ליגע באיסורא דאוריתא, ומי שיעבור ויאכל חמץ אחר חצות לוקה, עד כאן.

משרשי המצוה, לפי שענין איסור חמץ בפסח הוא איסור חמור ביותר מצד שענין זה יסוד גדול בדתנו, כי יציאת מצרים הוא אות ומופת מוכרח בחדוש העולם שהוא העמוד הגדול שאולמי התורה נסמכים בו כמו שכתבתי כמה פעמים, ועל כן כל מצוה שהיא לזכר יציאת מצרים חמורה עליו וחביבה הרבה, על כן מצד החומר הגדול שבה תזכירנו התורה להחליף בה שש שעות קודם הגיע זמן הנועד לאותו הנס שהוא התחלת יום חמשה עשר, וכל זה למען נתן אל לבנו חומר המצוה וגודל ענינה בראותנו כי התורה תעשה לנו גדר סביב לה.

מדיני המצוה מה שאמרנו זכרונם לברכה [שם י"א ע"ב] שאוכלין חמץ כל ארבע שעות מיום זה, ותולין כל חמש, כלומר, לא אוכלין גזרה משום יום המעונן, ולא שורפין, אלא נהנין להאכילו לכל בריה או למוכרו לכל אדם, ושורפין אותו בתחלת שעה ששית, וזו היא תקנת חכמים במצוה כדי להרחיק את האדם מן העבירה שלא יכשל לאוכלו בתחלת שעה שביעית שהוא אסור מן התורה כמו שאמרנו, וכמו שדרשו זכרונם לברכה גם כן מכתוב אחר שאמרנו שם בפסחים [ד' ע"ב], כתיב [שמות י"ב, י"ט] שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, וכתב [שם, ט"ו] אין ביום הראשון תשבינו שאור מבתיכם, הא כיצד, לרבות ארבעה עשר לביעור. ויהיה פירוש ראשון כמו הראשון אדם תולד [איוב ט"ו, ז'], שפירושו קודם. וממה שחייב בכתוב להשבינו באותו יום ידענו שמקצת היום הוא מותר בהכרח, שאי אפשר לכיור רגע הראשון של יום ולהשבינו בו, ואחר שכן שמקצתו של יום מותר ולא ביאר לנו הכתוב אי זה חלק ממנו הוא שמוותר, נחלקהו אנהנו בשוה מן הסברה האמתית, שאם תחלקהו בענין אחר לא יהיה שורש בדבר כלל, וזהו אומרם שם אך חלק. והמפרשים כי מלת אך באלפא ביתא חץ לא יבינו דברי חכמים. ויתר פרטי המצוה במסכת פסחים פרק ראשון.

ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן, ואפילו בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח.

ועובר על זה ואכל כזית חמץ אחר חצות חייב מלקות לדעת הרמב"ם ז"ל כי הוא סובר שהלכה כרבי יהודה דאמר דחמץ לפני זמנו, ארצה לומר ביום ארבעה עשר בניסן מחצות היום ולמעלה, עובר עליו האוכלו בלאו זה שזכרנו.

אבל הרמב"ן ז"ל [בהשגתו לספר המצוות] חולק עליו ולדעתו אין בזה לאו, שהלכה כרבי שמעון דפליג עליה דרבי יהודה ואמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר בלא כלום, ודריש מילתיה מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, בשעה שישנו האדם בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ, בשעה שאינו בקום אכול מצה, דהיינו בין לפני זמן הפסח בין לאחריו, אינו באזהרת בל תאכל חמץ, ולדעת רבי שמעון מלת עליו תשוב על אכילתו של פסח שהיה נאכל לערב, וכן הוא מפורש בירושלמי [פ"א דפסחים ה"ד] שלדברי רבי יהודה מלת עליו שבה על שחיטתו ולדברי רבי שמעון על אכילתו שהיה נאכל לערב. וזה שבא בגמרא לכולי עלמא חמץ משש שעות ולמעלה אסור, וכן מה שאמרנו עבדו רבנן הרחקה יתירא דלא ליגע לידי איסורא דאוריתא, כל זה אמת

שלא לאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר

שיש איסור דאורייתא בנהנה מן החמץ אחר חצות, ואמנם האיסור הוא דקאי עליה במצות השבתה מדאורייתא משש שעות ולמעלה, אבל ודאי אין בו איסור לאו כלל כרבי שמעון דקיימא לן כוותיה. וכן הוא מפורש הענין שם בגמרא שאמרו דכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא מנא לן, אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו', וסיום דבריו שם הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור, הנה זה מבואר שאין האיסור בו אחר חצות אליבא דהלכתא זולתי מצות השבתה דאורייתא, הנה לדעתו ז"ל אין לאו זה דלא תאכל בכלל מנין המצות. הט אונק' בני ושמע דברי חכמים, אלו ואלו דברי אלהים חיים הם וכולם נר, ודע כי יש בתורה שבעים פנים וכולם נכוחים.

שלא להותיר מבשר קרבן החגיגה שנקריב ביום י"ד בניסן עד י"ו בניסן

ספר החינוך מצוה תפו שלא להותיר מבשר קרבן החגיגה שנקריב ביום י"ד בניסן עד יום השלישי

שלא להותיר דבר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום השלישי, והוא הקרבן הבא עם הפסח להגדיל השמחה, אלא יאכל כולו בתוך שני הימים שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, ועל זה נאמר [דברים ט"ז, ד'], ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר, ובא הפירוש המקובל על זה [פסחים ע"א ע"א] שבחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שזמן אכילתו עד שני ימים, ועל זאת החגיגה אמר הכתוב [שם, ב'] וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, כלומר שיביא עם הפסח קרבן אחר לחגיגה, כלומר להרבות השמחה.

ומשרשי המצוה היסוד הקבוע לנו במצות ענין הפסח שהיא מצוה גדולה ויסוד חזק בתורתנו, על כן נצטוונו לעשות יום שחיתו יום שמחה, ואין שמחה שלמה לבני אדם רק ברבוי בשר, וזהו שנצטוונו שלא להותיר כלל מכל בשר הנשחט לכבוד שמחת הפסח עד יום השלישי אלא יאכל כולו ביומו להרבות בו גילה ושובע שמחות. וזה נאמר בבאן מלבד הטעם הכתוב בנותר בסדר צו עשה ח' בסימן קל"ח [מצוה קמ"ג] שנותן טעם לשבח בכל איסור הנותרות.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [פסחים ע' ע"א] שחגיגת ארבעה עשר אין אדם יוצא בה ידי חובתו מחיוב חגיגת המועד שהיא מצות עשה גם כן כמו שכתוב בכסף תלוה עשה ו' בסימן ע"א [מצוה פ"ח], אבל יוצא בה ידי חובתו מחיוב שמחת המועד שהוא מצות עשה גם כן כמו שכתבנו בסדר זה [מצוה תפ"ח], לפי שענין חיוב השמחה אינו אלא להרבות בשר כדי לשמח, והרי יש בשר. ומזה הטעם אמרו זכרונם לברכה [חגיגה ז' ע"ב] שיוצאין ידי שלמי שמחה אפילו בנדר או נדבה של שלמים ואף על פי ששחטן קודם הרגל ובלבד שיאכל מהם ברגל, ששלמי שמחה אין צריך לשחטן בשעת שמחה, וגם כן אין אדם צריך לשחטן לשם שלמי שמחה, שאין עיקר המצוה רק להרבות השמחה בבשר כמו שאמרנו. ויתר פרטי המצוה מבוארין במסכת חגיגה ובמקומות ממסכת פסחים.

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים ונקבות, שאפילו הנשים חייבות בשלמי שמחה אף על פי שהזמן גרמא כמו שהן חייבות בשביתה בו.

ועובר על זה והותיר כלום מחגיגה זו ליום השלישי חייב לשרוף אותו באש כמו שהדין בנותר, ולפיכך אין חיוב מלקות בלאו זה אחר שהוא ניתק לעשה מן הכלל הידוע לנו בזה.

לא להקריב קרבן פסח בבמת יחיד

ספר החינוך מצוה תפז שלא להקריב קרבן פסח בבמת יחיד

שנמנענו מהקריב שה הפסח בבמת יחיד ואפילו בשעת היתר הבמות. וענין הבמות הוא שהיה כל יחיד ויחיד מישראל שרצונו להקריב קרבן בונה בנין בכל מקום שירצה ומקריב שם קרבנותיו לשם יתברך קודם בנין בית הבחירה, ואפילו בזמן ההוא שהיה מותר להם לעשות כן, דוקא בשאר הקרבנות, אבל קרבן הפסח אין מקריבין אותו לעולם אלא בבמת רבים, והוא המקום שהיה המשכן שם, ועל זה נאמר [דברים ט"ז, ח'], לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך. וכן אמרו זכרונם לברכה בסוף פרק א' ממסכת מגילה [ט' ע"ב], אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים.

משרשי המצוה לקבוע בנפשנו גודל ענין הפסח ויוקר המצוה מן הטעם שכתבתי בו כמה פעמים, ובאמת כי כבוד המצוה ופרסומה יותר כשיעשוה במקום מסויים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו. דיני המצוה במגילה פרק א' [שם].

ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז נקריב קרבן הפסח, בזכרים, ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח, וכמו שכתבתי במצות הפסח ב' בסדר בא בסימן ה'. ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד עבר על לאו זה וחייב מלקות.

לשמוח ברגלים ולהביא שלמי שמחה

ספר החינוך מצוה תפח מצוה לשמוח ברגלים

לשמוח ברגלים, שנאמר [דברים ט"ז, י"ד], ושמחת בחגך. והענין הראשון הרמוז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה ובענין שכתוב וזבחת שלמים, והדר ושמחת בחגך, ובשיל' הקרבת השלמים אמרו זכרונם לברכה [חגיגה ו' ע"ב] נשים חייבות בשמחה, לומר שאף הן חייבות להביא שלמי שמחה. ועוד אמרו זכרונם לברכה [שם ח' ע"א] שמח בכל מיני שמחה. ובכלל זה הוא אכילת הבשר ושתיית היין וללבוש בגדים חדשים וחילוק פירות ומיני מתיקה לנערים ולנשים, ולשחוק בכלי שיר במקדש לבד, וזו היא שמחת בית השואבה הנזכרת בגמרא [סוכה נ' ע"א]. כל זה שזכרתי בכלל ושמחת בחגך. ואמרו זכרונם לברכה במסכת פסחים [ק"ט ע"א] חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, ושם נאמר, תניא רבי יהודה בן בתירה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר [דברים כ"ז, ז'] וזבחת שלמים ואכלת שם וגו', עכשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר [תהלים ק"ד, ט"ו] ויין ישמח לבב אנוש. ואמרו עוד, במה משמחם, אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להן בבגדים נאים. והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניים והגרים והחלשים, שנאמר אתה וגו' והלוי והגר והיתום והאלמנה.

משרשי המצוה, לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה, ורצה האל ליזכותנו אנחנו עמו וצאן מרעיתו וציונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו. והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם ציונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה בחיות שובע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לבד נצא מדרך היושר יותר מדאי. ואשר עמו התבוננות מבלי החפץ בקטרוג ימצא טעם בדברי. מדיני המצוה כתבתי קצתן למעלה, ויתר פרטיה במסכת חגיגה ובמקומות מן התלמוד בפיוזר.

ונוהגת מצוה זו לענין השמחה אבל לא לענין הקרבן בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

ועובר על זה ואינו משמח עצמו ובני ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה, ועל הדרך הזה יאמרו זכרונם לברכה [אבות פ"ב מ"ב] יהיו כל מעשיך לשום שמים.

מצוה להראות ברגלים בבית המקדש שיקריב שם קרבן עולה

ספר החינוך מצוה תפט מצוה להראות ברגלים בבית המקדש

שנצטוונו להראות כל זכר בירושלם בבית הבחירה שלש פעמים קבועים בשנה והן פסח ושבועות וסוכות, ועל זה נאמר [דברים ט"ז, ט"ז], שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך. וענין המצוה שיעלה כל אדם עם כל בן זכר שיש לו שיוכל ללכת לבדו ברגליו למקדש ויתראה לשם. ומחויב ראייה זו שיקריב שם קרבן עולה, וזה הקרבן נקרא עולת ראייה, ואין לקרבן זה שיעור אפילו תור אחד או גוזל פוטר. וכבר כתבתי בכסף תלוה עשה ששי [מצוה פ"ח] מה שאמרו זכרונם לברכה [חגיגה ו' ע"ב] שלש מצוות נצטוו ישראל ברגל, חגיגה ראייה שמחה, ועל כל אחת משלש מצוות אלו היו מביאין קרבן, ונקראין קרבן חגיגה, שלמי שמחה, עולת ראייה.

משרשי המצוה, למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם בפעולת הקרבן המעורר הלבבות כי כולם מקטנם ועד גדולם חלק ה' ונחלתו, עם קדוש ונבחר נוצרי עדותו

מצוה להראות ברגלים בבית המקדש שיקריב שם קרבן עולה

סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים לשמור חוקיו ולקיים דתו, על כן יובאו שלש פעמים בשנה בית ה', והוא כאמרם על דרך משל הננו לאל לעבדים נכנסים ובאים בצל קורתו ובחזקתו סמוכים לעד לעולם באהבתו וביראתו, זר לא יבא בתוכנו כי אנחנו לבדנו בני ביתו. ועם המעשה הזה יתעורר דעתנו ונכניס בלבנו מוראו ונקבע ברעיונינו אהבתו ונזכה לקבל חסדו וברכתו. ובא עלינו החיוב בזכרים לבד כי הם עיקר הבית והטף והנשים טפלה להם, ועם החזקה בהם לעבדים נעשית החזקה בכל שהוא תחת ידם. ומזה היסוד נתייחדה לנו מצוה במועד שנת השמטה בחג הסוכות להקהיל שם האנשים והנשים והטף והגרים, לפי שאותה השנה משחררת הכל ומפקעת השעבוד מכל החי מכל בשר להשיב הכל תחת יד האדון ה' צבאות, ואז באותה השנה לא תועיל חזקתם לאשר תחתיהם שאין שם אדנות בארץ בעת ההיא. ועוד יש עמנו טעם אחר במצות הקהל נכתוב אותו במקומו בסדר אתם נצבים בגזרת השם.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שעולת ראיה ושלמי שמחה אין דוחין לא שבת ולא טומאה אבל דוחין יום טוב, אף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים ונדבות. ועוד כתבתי קצת מדיניו בסדר אם כסף תלוה במצות חגיגה עשה ו' בסימן ע"א [מצוה פ"ח], ושם כתבתי במי נזהגת ובמי אינה נזהגת וכל ענינה, כמנהג הספר.

שלא לעלות לחג בלא קרבן

ספר החינוך מצוה תצ שלא לעלות לרגל בלא קרבן שיהיה עמנו שנקריבו שם
שלא נעלה לבית הבחירה ברגל בלא קרבן שנקריב שם, והוא הקרבן שפירשנו למעלה בסדר זה עשה אחרון [מצוה תפ"ט] שנקרא עולת ראיה, ועל זה נאמר [דברים ט"ז, ט"ז] ולא יראו פני ריקם, פירוש פני, כמו לפני. ושם כתבתי משרשי המצוה וכל ענינה.
וזאת האזהרה אינה נזהגת בנקבות כמו שאין מצות העשה הבאה על זה נזהגת בהן.